

15-17-vuotiaat väkivaltarikosten tekijöinä

Mitä syitä nuorten väkivallantekojen takaa löytyy?

Kerttu Kantola

5/2024

TIIVISTELMÄ

Kerttu Kantola: 15-17-vuotiaat väkivaltarikosten tekijöinä

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Lauri Tammiaho, Päivi Salminen

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tämä opinnäytetyö käsittelee 15-17-vuotiaiden nuorten väkivaltarikosten kehityskulkua viime vuosina, nuorten väkivallan tekojen takana olevia taustatekijöitä sekä niitä keinoja, joilla nuorten tekemää väkivaltarikollisuutta voitaisiin hillitä ja estää.

Tutkimus on tehty integroivalla kirjallisuuskatsauksella eikä se sisällä salassa pidettävää materiaalia. Teoriaosuudessa on käytetty lähdemateriaalina aiempia tutkimuksia, kirjallisuutta, ennalta estävän toiminnan käsikirjoja sekä Oikeusministeriön julkaisuja. Teoriaosuudessa käydään läpi väkivaltarikosten kehittymistä viime vuosilta, rikosten tunnusmerkistöjä, nuorisoriikollisuuteen liittyviä taustatekijöitä sekä ennalta estäviä toimenpiteitä.

Tutkimuksen keskeisimpiä tuloksina voidaan pitää sitä, että 15-17-vuotiaiden väkivaltarikollisuuden kehitys on ollut nousujohteista vuodesta 2015 lähtien. Väkivaltarikollisuuden kasvaessa nuorten keskuudessa se kuitenkin keskittyy entistä pienemmälle joukolle ja on viime vuosina myös raaistunut. Merkittävimpiä tekijöitä nuorisoriikollisuuden taustalla ovat koulupudokkuus, päihde- ja mielenterveysongelmat, kaveripiiri sekä perheen sisällä vallitsevat ongelmat. Ennalta estäviä toimintoja on nykyään hyvin tarjolla, mutta erityisesti toistuviin ja vakaviin rikoksiin syyllistyneille nuorille kaivattaisiin myös intensiivisempää tukea.

Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä tietoa rikollisuuden takana vaikuttavista tekijöistä, jotta rikollisuuden juurisyyhin päästäisiin paremmin käsiksi ja niihin pystyttäisiin tehokkaammin vaikuttamaan. Tutkimus on tarkoitettu sekä nuorten kanssa työskenteleville viranomaisille ja muille toimijoille että nuorten vanhemmille ja huoltajille.

Sivumäärä: 34

Tarkastuskuukausi ja vuosi: Toukokuu 2024

Avainsanat: nuoret, väkivalta, nuorisoriikollisuus, koulupudokkuus, sosioekonominen asema, ennalta estävät toimenpiteet, kirjallisuuskatsaus

ABSTRACT

Kerttu Kantola: 15-17-year-olds as perpetrators of violent crimes

Type of thesis: Research-based thesis

Publicity: Public

Supervisor: Lauri Tammiäho, Päivi Salminen

Degree: Bachelor of police services

This thesis examines the progression of violent crimes committed by 15-17-year-olds over the past year, the underlying factors behind youth violence, and the strategies that could be employed to mitigate and prevent violent criminal behavior among young individuals.

The key findings of the research indicate that the development of violent crimes committed by 15-17-year-olds has been on an upward trend since 2015. Despite the overall increase in youth violence, it tends to concentrate within a smaller subset of the population and has become more brutal in recent years. The most significant factors underlying juvenile delinquency include school dropout rates, substance abuse, mental health issues, peer influence, and problems within the family. While preventive measures are currently available, there is a need for more intensive support, especially for young individuals engaged in repeated and serious offenses.

The purpose of this research is to enhance understanding of the factors influencing criminal behavior, aiming to better grasp the root causes of crime and effectively intervene. The study is intended for professionals working with young individuals, including authorities and other stakeholders, as well as parents and guardians of young people. By providing insights into the underlying factors of criminality, the research seeks to contribute to more informed and targeted approaches in working with youth to prevent and address criminal behavior.

Pages: 34

Month and year of review: May 2024

Keywords: youth, violence, juvenile delinquency, school dropout, socioeconomic status, preventive actions, literature review

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen aihe, ajankohtaisuus ja rajaus.....	1
1.2 Tutkimuskysymykset.....	3
1.3 Tutkimusmenetelmä ja aineiston hankinta	4
2 NUORTEN RIKOSKÄYTTÄYTYMINEN.....	5
2.1 Väkivaltarikosten tunnusmerkistöt	5
2.1.1 Tappo	6
2.1.2 Perusmuotoinen pahoinpitely.....	6
2.1.3 Törkeä pahoinpitely.....	7
2.1.4 Lievä pahoinpitely.....	8
2.1.5 Ryöstö	8
2.1.6 Törkeä ryöstö	9
2.2 15-17-vuotiaat nuoret rikosentekijöinä.....	9
2.2.1 Mitä vakava nuorisoriikollisuus on?	10
2.2.2 Nuorisoriikollisuuden kehitys	10
2.2.3 Minkälaisia väkivaltarikoksia nuoret tekevät?.....	11
2.2.4 Minkälaisessa ympäristössä nuorten tekemät väkivaltarikokset tapahtuvat?.....	12
2.2.5 Muut nuorten väkivaltarikosten erityispiirteet.....	12
2.2.6 Alaikäisen rikoksesta epäillyn rikosprosessin erityispiirteet	13
3 TAUSTATEKIJÄT VÄKIVALTARIKOLLISUUDEN TAKANA	14
3.1 Koulu	15
3.2 Perhesuhteet ja perheen sosioekonominen asema	17
3.3 Kaveripiiri.....	19
3.4 Päihde- ja mielenterveysongelmat.....	19
3.5 Suojaavat tekijät.....	21
4 ENNALTA ESTÄVÄT TOIMENPITEET	22
4.1 Poliisin ennalta estävä toiminta	22
4.2 Poliisin ennalta estävän toiminnan työmuodot	23

4.3 Muiden toimijoiden ennalta estävät työtöteet	24
4.4 Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallit pilottipaikkakunnilla	25
4.5 Mitä koulussa voitaisiin tehdä paremmin?	26
4.6 Sosiaalityön ja lastensuojelun kehityskohteet	27
5 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	28
5.1 Tulokset.....	28
5.2 Johtopäätökset.....	30
6 POHDINTA JA YHTEENVETO	32
6.1 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	32
6.2 Oma pohdinta.....	33
LÄHTEET	35

1 JOHDANTO

Nuorten tekemät väkivaltarikokset ovat olleet 2020-luvun alun uutisotsikoissa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa suosittu aihe. Eikä ihme, kyse on vakavasta ilmiöstä ja sen nujertamiseen yritetään keksiä kuumeisesti keinoja. Vaikka nuorten väkivaltarikollisuus on ollut tapetilla viime vuosina, ilmiönä se ei ole kuitenkaan uusi. Vuodesta 1995 kolmen vuoden välein kerätyt Nuorisoriikollisuuskyselyt osoittavat, että nuorten väkivaltarikollisuutta on esiintynyt tasaisesti tutkitulla ajanjaksolla. Nuorten väkivaltarikollisuudelle on myös tyypillistä aaltomainen kehitys. Joinakin vuosina nuorten tekemiä väkivaltarikoksia on tilastoitu enemmän, mutta jossain vaiheessa kehitys on taas kääntynyt laskuun.

Alaikäisten tekemiin väkivaltarikoksiin liittyy paljon myös virheellisiä käsityksiä ja ennakkoluuloja. Syyksi halutaan etsiä jotain yhtä tekijää, kuten koronapandemiaa, vaikka ilmiön taustalta löytyy todellisuudessa useita erilaisia tekijöitä ja niiden yhteisvaikutuksia. Nuorten väkivaltarikosten kasvuun on yhdistetty keskusteluissa myös maahanmuutto, jengiytyminen ja sosiaalinen huonous.

Tutkimuksen aiheen ollessa hyvin ajankohtainen, uskon, että sen tarjoamasta informaatiosta on hyötyä niin omalle myöhemmälle virkauralleni kuin laajemminkin poliisiorganisaatiolle. Erityisesti nuorten kanssa työskentelevät Ankkuri-tiimit ja ennalta estävät toimijat voivat saada lisää työkaluja oman työnsä tueksi. Niin ikään poliisin kanssa tiivistä yhteistyötä tekevät sosiaali- ja nuorisotyöntekijät voivat hyötyä tämän tutkimuksen tarjoamasta tiedosta. Työni on suunnattu ensisijaisesti eri alojen ammattilaisille, jotka tekevät töitä yhdessä nuorten kanssa, mutta kenties siitä voi olla apua myös ihan tavallisille nuorten vanhemmille, jotka ehkä pohtivat sitä, miten saisivat estettyä oman nuorensa ajautumisen kohti rikollisia polkuja.

1.1 Tutkimuksen aihe, ajankohtaisuus ja rajaus

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, minkälaisia ovat alaikäisten tekemien väkivaltarikosten piirteet ja mitä tekijöitä nuorten tekemien väkivaltarikosten taustalla on. Kolmantena tutkimuskysymyksenä on selvittää, millaisilla ennalta estävillä toimenpiteillä nuorten väkivaltarikoksiin voitaisiin puuttua tehokkaasti.

Koronapandemian puhjettua vuonna 2020 ja yhteiskunnan sulkeuduttua, pohdittiin sitä, kuinka eristäytyminen tulee vaikuttamaan ihmisiin ja erityisesti nuoriin. Samoihin aikoihin alettiin uutisoimaan yhä voimakkaammin nuorten väkivaltarikollisuudesta ja etenkin sen raaistumisesta. Pandemiasta haluttiin tehdä syyllistä myös tähän ilmiöön, mutta koronan jälkeen tehdyistä

tutkimuksista selviää, että pandemia ja sen aiheuttamat mielenterveyshäiriöt ja syrjäytyminen eivät ole ainoita syytäitä väkivallalla oireilevien nuorten lisääntymiseen ja tekojen raaistumiseen.

Nuorisoriollisuudesta puhuttaessa esiin nousee herkästi myös katujengi-ilmiö, joka on viimeisten parin vuoden aikana nostanut kovasti päätään etenkin pääkaupunkiseudulla. Katujengeihin hakeutuvilla nuorilla on taustallaan varmasti samoja tekijöitä, kuin tässä tutkimuksessa käsiteltävillä väkivaltarikoksilla oireilevilla nuorilla. Katujengi-ilmiötä tutkittaessa pitäisi määritellä ainakin se mitä katujengillä tarkoitetaan, miten nuoret päätyvät osaksi niitä ja mitä erityispiirteitä niiden toiminnassa on. Katson, että katujengi-ilmiö on aiheena niin laaja, että se paisuttaisi tämän tutkimuksen työ- ja sivumäärää sen kokoiseksi, että se ylittäisi AMK-opinnäytetyölle asetetut rajat. Katujengi-ilmiö ansaitsee kokonaan oman tutkimuksensa ja näin ollen en tule käsittelemään sitä tässä työssä.

Tutkimuksen aihe on erittäin ajankohtainen eikä kulu viikkoa, etteikö jossain uutisvälineessä olisi mainintaa nuoren syyllistymisestä väkivallan tekoon tai keskustelua siitä, mitä tälle ilmiölle voitaisiin tehdä. Ajankohtaisuuden vuoksi aiheesta on runsaasti saatavilla aiempaa tutkimusta. Mittava lähdeaineisto ohjasikin tekemään aiheesta kirjallisuuskatsauksen ja näin kokoamaan tähän työhön aiempien tutkimusten ja kirjallisuuden tulokset ja huomiot.

Tutkimus on rajattu koskemaan 15–17-vuotiaita nuoria Suomessa. Rikosoikeudellinen vastuu alkaa henkilön täytettyä 15 vuotta. Tämä tarkoittaa sitä, että kyseisen iän ylitettyään henkilö vastaa itse tekemistään rikoksista ja hänelle voidaan määrätä niistä rangaistus, joka voi olla sakkorangaistuksesta aina ehdottomaan vankeusrangaistukseen asti. 15–20-vuotiaita nuoria kohdellaan esitutkinnassa nuorina rikosentekijöinä, jolloin nuoren ikä otetaan huomioon syyllisyyttä arvioitaessa ja rikoksen seurauksia mietittäessä. Nuoren rikosentekijän kohdalla tulee arviotavaksi myös hänen sosiaalinen tilanteensa, jotta nuorelle voitaisiin tarjota oikeanlaista tukea, jonka avulla nuori pääsisi rikoksettoman elämän pariin.

Rikosoikeudellinen vastuuikäraja määrittelee hyvin pitkälti sen, miksi tämä tutkimus on rajattu 15–17-vuotiaisiin nuoriin. Alle 15-vuotiaat ovat ainoastaan vahingonkorvausvastuussa, mutta eivät rikosvastuussa tekemistään laittomista teoista. Koska tässä tutkimuksessa on tarkoitus tarkastella alaikäisten tekemään väkivaltarikollisuutta, rajaan yli 18-vuotiaat pois tästä tutkimuksesta, koska he ovat lain silmissä täysi-ikäisiä. 15–17-vuotiaat valikoituivat myös siitä syystä tämän tutkimuksen kohderyhmäksi, että heihin on mahdollista kohdistaa monimuotoisemmin ennalta estäviä ja rikoskierteen katkaisuun tähtäviä toimenpiteitä. Koska se on yksi tämän työn tutkimuskysymyksistä, katson perustelluksi sen, että niitä selvitetään tässä työssä mahdollisimman monipuolisesti.

Työssä tullaan joiltain osin käsittelemään nuorisoriollisuutta myös laajempänä ilmiönä kuin 15-17-vuotiaiden tekemänä väkivaltarikoksina. Tällä pyritään tuomaan ilmi sitä, että nuorisoriollisuus ei

koske ainoastaan edellä mainittua ikäryhmää, vaan nuoria rikoksentekejiä löytyy myös muista ikäryhmistä. Luvussa kaksi käydään läpi sitä, mitä nuorisorikollisuus on ja on relevanttia avata nuorisorikollisuutta laajemmassa mittakaavassa. Rikostilastoja läpi käytäessä on otettu mukaan myös muita ikäryhmiä, jotta lukija saa käsityksen siitä, miten 15-17-vuotiaiden tekemät väkivaltarikokset suhteutuvat muiden ikäryhmien tekemiin samankaltaisiin rikoksiin.

Alueellisesti rajausta on melko laaja, mutta tutkimuksen tarkoituksena on selvittää väkivaltarikoksilla oireilevien nuorten taustatekijöitä ja toisaalta vertailla koko Suomen laajuisesti minkälaisilla ennalta estävillä toimilla nuorten väkivaltarikoksiin puututaan eri puolilla Suomea. Jos rajausta olisi tehty koskemaan vain vaikkapa pääkaupunkiseutua, ei tutkimuksen avulla saataisi tietoa siitä, onko nuorten rikoskäyttäytymisen taustalla samat tekijät ja niihin liittyvät ennalta estävien toimet myös pienemmissä kaupungeissa ja maaseutumaisissa kunnissa. Aiempina vuosina on myös jo tehty AMK-opinnäytetöitä suurimpien kaupunkien kuten esimerkiksi Turun ja Helsingin nuorten väkivaltarikollisuuden määristä ja piirteistä.

Koska tämän tutkimuksen aihe on erittäin ajankohtainen, on tästä aiheesta tehty jo aiemmin opinnäytetöitä ja tullaan jatkossa myös varmasti tekemään. Tämän työn erottaa muista samasta aiheesta tehdyistä opinnäytetöistä kuitenkin se, että tässä käydään nuorten väkivaltarikollisuuden kehityksen ja siihen liittyvien taustatekijöiden lisäksi läpi tähän ilmiöön pureutuvia ennalta estäviä toimenpiteitä. Mitkä niistä ovat toimivia ja mitä parannettavaa niissä olisi?

1.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykset:

1. Minkälaisia väkivaltarikoksia alaikäiset tekevät?
2. Mitä tekijöitä nuorten tekemissä väkivaltarikoksissa on taustalla?
3. Millaisilla ennalta estävillä toimenpiteillä nuorten väkivaltarikollisuuteen voitaisiin puuttua tehokkaasti?

Tutkimuskysymysten tavoitteena on siis selvittää, minkälaisia ovat tyypilliset nuorten tekemät väkivaltarikokset ja minkälaisia ominaispiirteitä niihin liittyy. Työssä selvitetään aiempia tutkimuksia apuna käyttäen myös sitä, minkälaisia tekijöitä nuorten tekemien väkivaltarikosten takana on ja millä tavoin puuttamalla näihin taustalla vaikuttaviin asioihin voitaisiin ennalta estää rikokset.

Aiheesta on tehty paljon aiempaa tutkimusta, niin nuorisorikollisuuden kehityksestä kuin ilmiön taustalla vaikuttavista tekijöistä. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kerätä yhteen tähän mennessä kertynyt tieto edellä mainituista aiheista sekä tarkastella sitä, minkälaisia ennalta estäviä toimenpiteitä väkivallalla oireileville nuorille on tarjolla ja ovatko nämä keinot tarpeeksi tehokkaita.

Media uutisoi mieluusti nuorten tekemistä väkivallanteoista, ja ne ovat aika ajoin isostikin otsikoissa. Ihmisille saattaa helposti muodostua sellainen kuva, että nuorisorikollisuus on kasvanut räjähdysmäisesti viime vuosina, mutta mikä on todellisuus tässä asiassa? Mitä tutkimukset kertovat tämän ilmiön yleisyydestä ja onko se vain isojen kaupunkien ongelma?

Nuorten väkivaltarikosten taustalla on useita syitä ja on kiinnostavaa selvittää sitä, kuinka nämä syyt ovat yhteydessä toisiinsa? Kaikkien nuorten taustalta ei tietenkään löydy aina samoja taustatekijöitä, mutta mitkä ovat ne yleisimmät syyt, jotka johdattavat nuoren väkivallan polulle? Toisaalta, vaikka nuorella olisi taustatekijöinä rikollisuudelle altistavia tekijöitä, mitä ovat ne suojaavat tekijät, joiden avulla nuori saattaa pysyä pois rikosten teiltä?

1.3 Tutkimusmenetelmä ja aineiston hankinta

Opinnäytetyö toteutetaan kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella, jonka avulla on tarkoitus pyrkiä kuvaamaan tarkasteltavaa ilmiötä laaja-alaisesti. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus pitää sisällään eri vaiheita, joita ovat tutkimuskysymyksen muodostaminen, aineiston valitseminen, kuvailun rakentaminen ja tuotetun tuloksen tarkastelu. (Kangasniemi ym. 2013, 291.)

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen vahvuuksina on pidetty argumentoituvuutta sekä sitä, että tarkastelu voidaan ohjata perustellusti tiettyihin erityiskysymyksiin. Toisaalta kuvaileva kirjallisuuskatsaus on saanut osakseen kritiikkiä siitä, että se on subjektiivista sekä sattumanvaraista viitaten valitun kirjallisuuden ja aineiston valintaan. (Kangasniemi ym. 2013, 292.)

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineiston valintaan vaikuttavat tutkimuskysymykset. Tarkoituksena on löytää näihin kysymyksiin parhaiten vastaavaa aineistoa, jolloin aineiston valinnassa tulee hyvin ilmi tutkimusmenetelmän aineistolähtöinen ja sen ymmärtämiseen tähtäävä luonne. Aineistoa valittaessa on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, kuinka aineisto täsmentää, kritisoi tai jäsentää tutkimuskysymystä. (Kangasniemi ym. 2013, 293.)

Käytettäessä kuvailevaa kirjallisuuskatsausta tutkimusmenetelmänä, tutkijan on oltava tarkkana siinä, ettei tutkimuksen luotettavuus tai eettisyys kärsi. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että aineistoa hankittaessa tutkija tiedostaa sen, että hänen valintaansa voi ohjata tarkoitushakuisuus, ellei siihen kiinnitä erityistä huomiota. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan parantaa prosessin johdonmukaisella ja läpinäkyvällä etenemisellä tutkimuskysymyksestä johtopäätöksiin. (Kangasniemi ym. 2013, 297-298.)

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa kahteen eri pääluokkaan narratiiviseen ja integroivaan kirjallisuuskatsaukseen. Käytän tässä työssä integroivaa kirjallisuuskatsausta, jonka avulla pyrin kuvaamaan tarkasteltavaa ilmiötä mahdollisimman monipuolisesti. Integroivalla

kirjallisuuskatsauksella saadaan tuotettua myös uutta tietoa jo aiemmin tutkitusta aiheesta, joten tämä menetelmä sopii hyvin työni tutkimusmenetelmäksi. (Salminen 2011, 8.)

Integroiva kirjallisuuskatsaus sallii käytettävän laajaa tutkimusaineistoa eikä integroivalla otteella tehdyllä kirjallisuuskatsauksella ole niin väliä sillä millaisin metodein aiempaa tutkimusaineistoa on tuotettu. Nämä seikat sallivat sen, että tutkimuksen ja analyysin pohjana voidaan käyttää monipuolista aineistoa, joten tutkittavana olevasta aiheesta voidaan kerätä mahdollisimman laaja ja runsas otos. (Salminen 2011, 8.)

Lähdeaineisto tälle työlle koostuu erilaisista julkisista lähteistä, kuten aiemmista tutkimuksista, kirjallisuudesta ja Oikeusministeriön julkaisuista sekä käsikirjoista. Heikki Turkan ja Julia Saarholmin teos Lasten ja nuorten rikokset – opas ennaltaehkäisyyn ja rikoskierteiden katkaisuun toimi eräänlaisena lähteenä tälle kirjallisuuskatsaukselle. Teoksen lähdeluettelo oli erittäin laaja ja monipuolinen ja sen avulla löysin valtaosan muista käyttämäni lähteistä, erityisesti kirjallisuuslähteet. Google-hakukoneen avulla löysin muun muassa Oikeusministeriön julkaisuja aiheeseen liittyen sekä ennalta estävän toiminnan käsikirjoja. Hakusanoina käytin esimerkiksi sellaisia sanoja kuin nuorisorikollisuus, Ankkuritoiminta ja ennalta estävät toimenpiteet. Lähteet valikoituivat tähän työhön ennen kaikkea niiden luotettavuuden ja tiedon ajantasaisuuden takia. Lähteet on pyritty valitsemaan niin, että ne eivät olisi kymmentä vuotta vanhempia. Lisäksi pidin tärkeänä, että lähteet olisivat monipuolisia ja niiden tarjoama tieto tukisi muista lähteistä löydettyä tietoa. Lähdeaineiston pohjalta on koostettu tämän työn teoriaosuus.

Ennen varsinaista teoriaosuutta käydään läpi rikoslain 21. lukuun sisältyviä henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia sekä rikoslain 31. lukuun kuuluvat ryöstörikokset, jotta lukija ymmärtää, mitä väkivaltarikoksilla tarkoitetaan ja minkälaisia määritelmiä niille on lakipykälissä annettu. Työn loppupuolella on yhteenveto kootusta aineistosta ja niistä tehdyt johtopäätökset sekä työn luotettavuuden arviointia ja omaa pohdintaani aiheesta.

Tutkimus on julkinen, eikä se sisällä salassa pidettävää materiaalia. Tämä osaltaan takaa sen, että tutkimus on vapaasti luettavissa ja sitä voi käyttää apunaan niin eri viranomaiset kuin vaikkapa nuorten vanhemmat ja huoltajat.

2 NUORTEN RIKOSKÄYTTÄYTYMINEN

2.1 Väkivaltarikosten tunnusmerkistöt

Tässä luvussa käydään läpi rikoslain (RL, 39/1889) 21 lukuun kuuluvia henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia ja niiden tunnusmerkistöjä sekä rikoslain 31 lukuun kuuluvat ryöstörikokset. Tarkoitus on käydä lakipykälät läpi pintapuolisesti niin, että lukija saa käsityksen siitä, minkälainen

teko täyttää väkivaltarikoksen tunnusmerkistön. Kaikkia rikoslain 21 lukuun kuuluvia tunnusmerkistöjä ei käydä läpi, vaan tähän on valittu sellaisten rikosten tunnusmerkistöt, joihin nuoret tyypillisimmin syyllistyvät tilastojen valossa.

Alaluvussa 2.2.3 pureudutaan tarkemmin siihen, minkälaisiin väkivaltarikoksiin nuoret tyypillisesti syyllistyvät ja mitä erityispiirteitä heidän tekemissään väkivaltarikoksissa on. Alaluvussa käydään läpi muun muassa sitä, mitä teonpiirteitä nuorten tekemiin pahoinpitelyrikoksiin liittyy. Väkivaltarikosten tunnusmerkistöt avataan lakitasoisesti tässä kohtaa, jotta lukija toisen luvun edetessä ymmärtää mitä milläkin termillä tarkoitetaan.

2.1.1 Tappo

Rikoslain 21 luvun 1 § mukaan: *”Joka tappaa toisen, on tuomittava taposta vankeuteen määrääjäksi, vähintään kahdeksaksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.”*

Tappamisessa aiheutetaan tahallaan toisen kuolema (Frände ym. 2023, 203). Tappo sisältää jonkin sellaisen menettelyn, joka aiheuttaa uhrin kuoleman. Tätä menettelyä seuraa yleensä melko nopeasti kuolema. Kuolemaan johtavaa menettelyä ei ole tarkemmin määritelty, vaan tappoon voidaan syyllistyä esimerkiksi ampuma-asetta tai teräasetta käyttämällä tai kuristamalla. Tappoon voi syyllistyä aktiivisella toiminnalla tai laiminlyönnillä, jos tekijä on vastuuasemassa. (Frände ym. 2023, 207–208.)

2.1.2 Perusmuotoinen pahoinpitely

Rikoslain 21 luvun 5 § mukaan: *”Joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, on tuomittava pahoinpitelystä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.”*

Ruumiillisella väkivallalla tarkoitetaan sitä, että toisen yksilön ruumiillista koskemattomuutta loukataan tai toiselle voi aiheutua ruumiillisen väkivallan seurauksena vamma tai muu terveyden vahingoittuminen. Teolta ei kuitenkaan edellytetä terveysvahinkojen syntymistä, jotta se olisi rangaistavaa pahoinpitelyä. Ruumiillisessa väkivallassa on kyse terveyteen kohdistuvasta rikoksesta ja se voi olla esimerkiksi lyömistä, läpsimistä, potkimista, kuristamista, puremista, tönimistä, retuuttamista tai käsien vääntämistä. Ruumiillista väkivaltaa tekemättä syyllistyy pahoinpitelyyn silloin, kun uhrille aiheutetaan seurauksia tahallisella toiminnalla. Tällöin aiheuttamistavalla ei ole merkitystä. (Frände ym. 2023, 247.)

Terveyden vahingoittaminen tulkitaan ruumiinvamman tai sairauden tuottamisena uhrille. Ruumiinvammoja voivat olla esimerkiksi haavat, ruhjevammat, mustelmat, luunmurtumat ja aistiviat. Sairauksiin luetaan myös mielisairaudet ja mielenterveyden häiriöt. (Frände ym. 2023, 248.)

Kivun aiheuttaminen tulkitaan fyysiseksi kivuksi ja se liitetään yleensä terveyden vahingoittamiseen (Frände ym. 2023, 248). Tiedottomalla tai muulla vastaavalla tilalla vaarattomalla tavalla tehtyä nukuttamista tai toisen tahdon vastaisesti suoritettua hypnoosia. Pahoinpitelyrikokset eri tekemuotoineen edellyttävät aina tekijän tahallisuutta tekoa tehdessä. (Frände ym. 2023, 249.)

2.1.3 Törkeä pahoinpitely

Rikoslain 21 luvun 6 § mukaan: *”Jos pahoinpitelyssä aiheutetaan toiselle vakava ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, rikos tehdään erityisen raaka tai julmalla tavalla tai käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä pahoinpitelystä vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.”*

Törkeä pahoinpitely edellyttää jotain kvalifiointiperustetta sekä kokonaistörkeyttä. Seuraavaksi käydään läpi eri kvalifiointiperusteet. Vaikealla ruumiinvammalla tarkoitetaan kasvojen rumentumista, toisen silmän menettämistä, toisen silmän näkökyvyn pysyvää oleellista vähentymistä, toisen silmän näkökyvyn alentumista kolmanteen osaan tai kuulon kadottamista. Vakava sairaus voi olla esimerkiksi HIV-infektio. (Frände ym. 2023, 250.) Hengenvaarallisesta tilasta puhuttaessa keskeistä on se, että teon seuraus on konkreettinen eli hengenvaarallinen tila. Pelkkä konkreettinen vaara ei täytä tätä kvalifiointiperustetta. Hengenvaarallinen tila voi syntyä esimerkiksi puukotuksen seurauksena. (Frände ym. 2023, 252.)

Erityisen raaka tai julma tekotapa ovat kaksi eri asiaa. Erityisen raaka tekotapa voidaan ajatella olevan sellainen, että se herättää kysymyksen ”voiko ihminen tehdä tällaista”. Erityisen julmalla tekotavalla tarkoitetaan kärsimysten aiheuttamista uhrille tämän pahoinpitelyn yhteydessä. Tekotavat, jotka ovat raakoja ovat useinmiten myös julmia. (Frände ym. 2023, 230-231.)

Ampuma- tai teräaseen kvalifiointiperusteen tarkoituksena on korostaa aseiden käytön tuomittavuutta pahoinpitelyssä. Ampuma-aseisiin rinnastetaan pommit, myrkylliset tai tukahduttavat kaasupanokset ja räjähteet. Teräaseiksi lasketaan esimerkiksi tikarit, stiletit sekä pistimet ja teräaseisiin rinnastettaviin välineisiin jousipatukat ja nyrkkiraudat sekä erilaisista ketjuista,

kaapeleista, metalliputkista tai vaijerista valmistetut ja niihin rinnastettavat lyömäaseet. (Frände ym. 2023, 256.)

Edellä tarkasteltujen kvalifiointiperusteiden lisäksi teon täytyy olla kokonaisuudessa arvostelle törkeä, jotta se täyttää törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Tällöin teon törkeyttä arvioidaan kokonaisharkinnassa, jossa punnitaan kokonaistörkeyden puolesta ja sitä vastaan puhuvia seikkoja (Frände ym. 2023, 238).

2.1.4 Lievä pahoinpitely

Rikoslain 21 luvun 7 § mukaan: *”Jos pahoinpitely, huomioon ottaen väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen tai terveyden vahingoittamisen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksenteijä on tuomittava lievästä pahoinpitelystä sakkoon.”*

Lievä pahoinpitely voi tulla kyseeseen myös muissa tilanteissa kuin tunnusmerkistössä mainituissa, kunhan pahoinpitely on kokonaisuudessaan tarkasteltuna vähäinen (Frände ym. 2023, 259).

2.1.5 Ryöstö

Rikoslain 31 luvun 1 § mukaan: *”Joka käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla välittömästi käyttää sellaista väkivaltaa toisen hallusta anastaa tai ottaa luvattomasti käyttöön toisen irtainta omaisuutta taikka sellaista väkivaltaa tai uhkausta käyttämällä pakottaa toisen luopumaan taloudellisesta edusta, johon rikoksenteijällä tai sillä, jonka puolesta hän toimii, ei ole laillista oikeutta, on tuomittava ryöstöstä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.*

Ryöstöstä tai sen yrityksestä tuomitaan myös se, joka 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua anastamisesta tai käyttöön ottamisesta verekseltään tavattuna käyttämällä siinä tarkoitettua väkivaltaa tai uhkausta täyttää tai yrittää täyttää rikoksen taikka pitää tai yrittää pitää siten ottamansa omaisuuden.

Ellei tässä pykälässä tarkoitettu teko, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys tai muut tekoon liittyvät seikat, ole kokonaisuutena arvostellen vakava, ei rikoksenteijää tuomita ryöstöstä, vaan niistä muista rikoksista, jotka teko käsittää.”

Ryöstösäännösten soveltaminen edellyttää, että tekijä kohdistaa tavoitteensa saavuttamiseksi henkilöön väkivaltaa tai uhkaa välittömästi sen käytöllä. Sitä minkälaista väkivaltaa henkilöön kohdistetaan, ei ole määritelty tarkemmin. Ryöstötilanteissa väkivaltaa kohdistetaan yleensä

ryöstön kohteena olevan omaisuuden haltijaan, mutta sitä ei edellytetä, sillä väkivalta tai sen uhka voidaan kohdistaa myös kolmanteen henkilöön, jonka vastarinta murtamalla tavoiteltu omaisuus saadaan haltuun. (Frände ym. 2023, 578.)

Uhkaamisella tarkoitetaan yleiskielessä sanoilla tai eleillä ilmaistua aikomusta tehdä jotain paha, epämiellyttävää tai vahingollista. Uhkaus ilmaistaan yleensä suullisesti tai kirjallisesti, mutta toisinaan myös ulkoisella käyttäytymisellä. Ryöstössä uhkaus tulee kohdistua ihmiseen ja sen pitää olla välitön. (Frände ym. 2023, 579–580.) Ryöstöuhkaus siis edellyttää vakavuutta eli sitä, että uhkaus kohdistuu uhrin ruumiilliseen koskemattomuuteen ja välittömyyttä eli sitä, että tekijä uhkaa teon välittömällä täytäntöönpanolla, ellei uhri tottele uhkausta (Frände ym. 2023, 582).

2.1.6 Törkeä ryöstö

Rikoslain 31 luvun 2 § mukaan: ” Jos ryöstössä aiheutetaan tahallisesti toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, rikos tehdään erityisen raa’alla tai julmalla tavalla, käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä tai rikos kohdistetaan henkilöön, joka ammattiinsa tai toimeensa kuuluvan työn tai tehtävän vuoksi ei voi itseään tai omaisuuttaan puolustaa, ja ryöstö on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä ryöstöstä vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.”

Törkeän ryöstön tunnusmerkistössä on paljon samoja kvalifiontiperusteita kuin törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistössä. Vaikean ruumiinvamman, vakavan sairauden tai hengenvaarallisen tilan osalta tunnusmerkistö on yhteneväinen törkeän pahoinpitelyn kanssa. Niin ikään raaka tai julma tekotapa sekä ampuma- ja teräaseen käyttöä koskevat kvalifiontiperusteet löytyvät törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistöstä. (Frände ym. 2023, 595–596.)

2.2 15-17-vuotiaat nuoret rikoksentekijöinä

Seuraavissa luvuissa käydään läpi nuoria rikoksentekijöinä. Aluksi avataan sitä, mitä nuorilla ja nuorisorikollisuudella tarkoitetaan ja sen jälkeen tarkastellaan nuorisorikollisuuden kehitystä viimeisen kymmenen vuoden aikana. Tarkastelussa paneudutaan erityisesti 2020-luvun taitteeseen. Sen jälkeen käydään läpi sitä, minkälaisia väkivaltarikoksia nuoret yleensä tekevät ja minkälaisessa ympäristössä ne yleisimmin tapahtuvat. Lopuksi luodaan katsaus nuorten väkivaltarikosten erityispiirteisiin sekä siihen millaisia erityispiirteitä alaikäisen rikoksesta epäillyn rikosprosessissa on.

2.2.1 Mitä vakava nuorisrikollisuus on?

Nuorisolaki (NL, 1285/2016) määrittelee nuoren alle 29-vuotiaaksi henkilöksi (NL 3.1,1 §). Nuoruus on ihmisen rikosaktiivisinta aikaa ja tutkimusten mukaan rikollisuuteen syyllistytään useinmiten 15–19-vuotiaana (Elonheimo 2010, 14). Nuorisrikollisuus on ryhmäilmiö ja siinä on jossain määrin kyse rajojen kokeilusta. Mikä on sallittua, mikä ei? Entä minkälaisia rangaistuksia on odotettavissa? Rikosoireilu voi olla nuorelle myös tapa elää, jolloin rikoksia tekemällä nuori hakee itselleen mielihyvää ja hyväksyntää. Kriittinen hetki nuoren rikoskäyttäytymisessä on se, kun hän alkaa omaksumaan rikollisia arvoja. Tämä saattaa ilmetä esimerkiksi alamaailman ihailuna. Rikollisten arvojen omaksuminen vaikeuttaa huomattavasti viranomaisten ja ammattiauttajien luottamussuhteen rakentamista nuoreen. Sen takia olisikin ensi arvoisen tärkeää, että nuoren rikoskäyttäytyminen saataisiin katkaistua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Turkka & Saarholm 2023, 35.)

2.2.2 Nuorisrikollisuuden kehitys

Alaikäisten tekemät väkivaltarikokset ovat vuodesta 2015 lähtien olleet kasvussa. Erityisesti alle 15-vuotiaat erottuvat selvästi väkivaltarikostilastoissa ja heidän osuutensa onkin kasvanut merkittävästi. Vuosina 2015–2021 väestöön suhteutettuna 9–11-vuotiaiden rikosepäilyt ovat kasvaneet 90 prosenttia, 12–14-vuotiaiden rikosepäilyt 134 prosenttia ja 15–17-vuotiaiden rikosepäilyt 32 prosenttia verrattuna vuoteen 2015. Huomion arvoista on, että 18–29-vuotiaiden tekemät väkivaltarikokset ovat vähentyneet, kun taas alaikäisten tekemä väkivaltarikollisuus on ollut kasvusuunnassa. Väkivaltarikostilastoja tarkasteltaessa siis alaikäisten ja täysi-ikäisten kehitystrendit eroavat toisistaan merkittävästi vuosien 2015–2021 välisenä aikana. (Danielsson 2022, 5.)

Kun otetaan huomioon kaikki alaikäisten tekemät väkivaltarikokset vuosien 2015-2021 välisenä aikana eniten ovat lisääntyneet törkeät ryöstöt, henkirikokset sekä niiden yritykset. Myös perusmuotoiset pahoinpitelyt ovat lisääntyneet vuodesta 2015 lähtien. (Danielsson 2022, 5.) Alaikäisten tekemät väkivaltarikokset kohdistuvat yleensä omiin ikätovereihin. Uhrit ovat iältään tyypillisesti 13–15-vuotiaita, mutta uhrien iät poikkeavat rikoslajin ja rikoksen törkeysasteen mukaan. Henkirikoksissa ja niiden yrityksissä yli 20-vuotiaiden uhrien osuus on suurin (56 %). Törkeissä pahoinpitelyissä vastaava luku yli 20-vuotiaiden uhrien osalta on 38 % ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä 23 %. Törkeissä ryöstöissä yli 20-vuotiaiden uhrien osuus on 41 % ja perusmuotoisissa 28 %. Nämä luvut viittaavat siihen, että vakavimmat henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset kohdistuvat alaikäisten tekeminä yli 20-vuotiaisiin uhreihin, kun taas lievemmat tekemuodot kohdistuvat omiin ikätovereihin. (Danielsson 2022, 11.)

Vuonna 2022 poliisin selvittämissä ryöstörikoksissa 15–17-vuotiaiden epäiltyjen määrä kasvoi 58 prosenttia vuoteen 2021 verrattuna (Haapakangas & Kaakinen). Vuonna 2023 ryöstörikosten kohdalla ikäryhmää koskevia ryöstörikosepäilyjä kirjattiin 23 prosenttia enemmän kuin vuonna 2022 (Heiskanen 2024, 6). Pahoinpitelyjen kohdalla kasvu on ollut maltillisempaa ja se kasvoi 7,5 prosenttia vuodesta 2021 vuoteen 2022. Tarkasteltaessa 15–17-vuotiaiden henkeen ja terveyteen kohdistuvia tekoja, oli niiden osuus kaikista rikoksista noin 8 prosenttia vuonna 2022. 15–17-vuotiaiden pahoinpitelyepäilyt ovat olleet vuodesta 2011 laskusuunnassa, mutta vuodesta 2019 niiden määrät ovat jälleen nousseet. (Haapakangas & Kaakinen 2023.)

Maahanmuuttajataustaisten nuorten rikoskäyttäytymisen kehittyminen ei poikkea suomalaistaustaisten nuorten vastaavasta, vaan kehittyminen on vuosien 2015-2021 välisenä aikana ollut yhdenmukaista nuorten syntyperästä riippumatta. Vuosina 2015–2020 Suomessa syntyneillä 15–17-vuotiailla ulkomaalaistaustaisilla nuorilla oli 21,1 rikosepäilyä ja ulkomailla syntyneillä samaan ikäluokkaan kuuluvilla ulkomaalaistaustaisilla nuorilla oli 28,3 rikosepäilyä 1000 henkilöä kohden. Vastaava luku oli suomalaistaustaisilla 7,9 rikosepäilyä 1000 henkilöä kohden. Ulkomaalaistaustaisilla nuorilla on siis enemmän rikosepäilyjä kuin suomalaistaustaisilla, mutta rikoskäyttäytyminen on kehittynyt yhdenmukaisesti nuorten syntyperästä riippumatta. (Danielsson 2022, 10–11.)

Vaikka viime vuodet on puhuttu nuorten väkivaltarikosten räjähdysmäisestä kasvusta, nuorisoväkivallalle on kuitenkin tyypillistä sen aaltomainen kehitys. Esimerkiksi 2000-luvun alussa nuorten tekemät henkirikokset ja niiden yritykset kasvoivat hetkellisesti määriltään. Trendi kuitenkin kääntyi laskuun muutaman vuoden jälkeen, eikä tälle ilmiölle saatu myöhemmin selitystä. Tilastot osoittavat, että suurimmalla osalla nuorista menee hyvin, eivätkä he syyllisty rikoksiin. (Kauppinen 2021.) Tämän takia kasvavat rikosmäärät kasautuvat yhä voimakkaammin pienelle ryhmälle nuoria. Koska kasvavat rikosmäärät koskevat vain verrattain pientä nuorten joukkoa, on tämä ryhmä entistä rikosaktiivisempaa. (Kaakinen & Näsi 2021, 8.)

2.2.3 Minkälaisia väkivaltarikoksia nuoret tekevät?

Nuoret syyllistyvät väkivaltarikoksista puhuttaessa yleensä eri asteisiin pahoinpitelyihin ja ryöstöihin. Vuonna 2020 tehdystä lapsiuhritutkimuksesta käy ilmi, että pahoinpitelyissä teonpiirteinä on useinmiten työntäminen, ravistelu ja avokämmenellä lyöminen. Myös potkimista sekä jonkinlaisella esineellä ja nyrkillä lyömistä esiintyy. Tilastot kertovat, että uhrin iällä on merkitystä sillä, kohdistuuko häneen väkivallalla uhkailua. Mitä vanhempi uhri on iältään, sitä todennäköisemmin häntä on myös uhkailtu väkivallalla. (Mielityinen ym. 2022, 28.)

Pahoinpitelyrikoksissa tekijä on yleensä uhrilleen ennestään tuttu. Poikiin kohdistuneissa pahoinpitelyissä tekijä on useinmiten joku kaveri, kun taas tyttöihin ja muun sukupuolisiin väkivalta kohdistetaan perheenjäsenen taholta. (Mielityinen ym. 2022, 30.)

2.2.4 Minkälaisessa ympäristössä nuorten tekemät väkivaltarikokset tapahtuvat?

Merkittävä osa alaikäisten tekemistä väkivaltarikoksista tapahtuu julkisella paikalla. Vuosina 2015-2021 alle 15-vuotiaat uhrat ovat joutuneet väkivallan kohteeksi yleensä kouluympäristöissä, kun taas yli 20-vuotiaisiin uhreihin väkivalta on kohdistunut nuorten taholta yleensä eri instituutioiden tiloissa, kuten lastensuojelulaitoksissa. Väkivalta on kohdistunut tällöin instituutioiden henkilökuntaan. Koulussa tapahtuva väkivalta paikantuu yleensä luokkatiloihin. (Danielsson 2022, 13–14.) Ryöstörikoksia tehdään eniten paikoissa, joissa valvonta on vähäistä tai sitä ei ollenkaan. Ryöstöjä tapahtui vuosien 2015-2023 aikana eniten yleisillä paikoilla kuten kaduilla, linja-autopysäkeillä tai asuinalueiden lähetyvillä olevilla metsäalueilla. (Heiskanen 2024, 14.)

Nuorten väkivaltarikollisuudesta puhuttaessa viitataan yleensä pääkaupunkiseudulla ja muissa isoissa kaupungeissa esiintyvään nuorten väkivaltaiseen käyttäytymiseen etenkin kaupunkien lähiöissä. Vuosina 2015–2021 nuorten väkivaltarikollisuus on kuitenkin kasvanut tilastollisesti yhteneväisesti niin kaupunkimaisissa kunnissa, taajaan asutuissa kunnissa kuin maaseutumaisissa kunnissakin. Vuosina 2015–2021 pääkaupunkiseudulla tapahtuneiden rikosten osuus on vähentynyt 6-7 prosenttia, kun muissa suurissa ja keskisuurissa kaupungeissa sekä kaupunkimaisissa kunnissa se on puolestaan kasvanut 1-2 prosenttia. Tämä viittaa siihen, että pääkaupunkiseudulla nuorten rikoskäyttäytyminen on kehittynyt muuta Suomea maltillisemmin. (Danielsson 2022, 8–9.)

2.2.5 Muut nuorten väkivaltarikosten erityispiirteet

Yhä useammin nuorten väkivaltarikoksissa on mukana myös ase tai sellaiseksi tarkoitettu esine ja sitä kannetaan mukana etenkin ryöstörikoksia tehdessä. Vuoden 2020 Nuorisoriikollisuuskyselyn mukaan pojat kantavat asetta tai sellaiseksi tarkoitettua esinettä julkisella paikalla useammin kuin tytöt. Pojista 9 prosenttia oli kantanut asetta tai sellaiseksi tarkoitettua esinettä vuonna 2020, kun tyttöjen vastaava osuus oli 3 prosenttia. Yleensä mukana on puukko, linkkuveitsi tai muu teräase ja sitä kannetaan mukana itsepuolustukseksi. (Kaakinen & Näsi 2021, 8.)

Nuorten väkivaltarikollisuuteen liittyy nykyisin yhä useammin rikosten kuvaaminen, videoiminen tai muulla tavoin sähköisesti tallentaminen. Vuosien 2015-2021 välisenä aikana tekojen kuvaamista koskevat maininnat ovat kasvaneet 20 prosenttia. Väkivallan teot kuvataan esimerkiksi matkapuhelimella ja videot saatetaan ladata sen jälkeen sosiaaliseen mediaan suuremman yleisön nähtäväksi. (Danielsson 2022, 15.) Nuoret ovat verkostoituneet toisiinsa sosiaalisen median kautta

ja siellä eri alustoilla voidaan sopia tapaamisia ja jopa tappeluita etukäteen (Turkka & Saarholm 2023, 38).

Etenkin ryöstörikosten yhteydessä on vuodesta 2022 lähtien havaittu uhrin nöyryyttämistä. Nöyryyttämällä tarkoitetaan toista alistavaa toimintaa, jossa uhrille tehdään tai häntä painostetaan tekemään asioita uhkaamalla tai käyttämällä väkivaltaa. Nöyryyttävä toiminta ryöstörikosten yhteydessä on ollut muun muassa uhrin pakottamista maahan polvilleen, vaatteiden riisuttamista tai uhrin pakottamista sanomaan kameralle alisteisessa asemassa anteeksipyyntöjä tai ylistämään rikoksen tekijöitä. (Heiskanen 2024, 18.)

Nuoret tekevät väkivaltarikoksia yleensä ryhmässä. Ryhmässä toimiminen tuo nuorelle itselleen lisää näkyvyyttä ryhmän sisällä ja kenties tämän kautta myös nuoren haluamaa hyväksyntää. Ryhmässä halutaan parantaa omaa asemaa näyttämällä muille jäsenille, mihin pystyy ja minkälaisin keinoin. (Turkka & Saarholm 2023, 37.)

2.2.6 Alaikäisen rikoksesta epäillyn rikosprosessin erityispiirteet

Esitutkintalaki (ETL, 805/2011) määrittelee sen, kuinka esitutkinta on toimitettava. Kun kyseessä on alaikäinen rikosentekijä, tulee se huomioida myös esitutkintaa tehdessä. Seuraavaksi käydään läpi lyhyesti näitä erityispiirteitä, jotka liittyvät alaikäisen rikoksesta epäillyn rikosprosessiin.

Kun kyseessä on alle 18-vuotias rikoksen tekijä, esitutkinta on toimitettava kiireellisesti (ETL 3:11.2). Alle 18-vuotiasta on kohdeltava esitutkinnassa niin, että hänen ikänsä ja kehitystasonsa otetaan huomioon. Erityisesti on pidettävä huolta siitä, ettei tutkintatoimenpiteistä aiheudu hänelle tarpeetonta haittaa esimerkiksi koulussa tai työpaikalla. (ETL 4:7.1.) Mahdollisuuksien niin salliessa, alaikäisten tekemät rikokset ja niiden tutkinta pitäisi antaa tähän tehtävään perehtyneille tutkijoille (ETL 4:7.2).

Alle 18-vuotias on ikänsä vuoksi vajaavaltainen lain silmissä. Tästä huolimatta hän käyttää itse puhevaltaa esitutkinnassa ja mahdollisessa oikeudenkäynnin istunnossa, jos hän on syyntakeinen. Tällöin kuitenkin myös alle 18-vuotiaan huoltaja, edunvalvoja tai muu laillinen edustaja käyttää alaikäisen ohella itsenäisesti puhevaltaansa. (Oikeudenkäymiskaari, 4/1734 12:2.)

Kun alle 18-vuotiasta epäillään rikoksesta, esitutkintaviranomaisen on ilmoitettava asiasta sosiaaliviranomaiselle ja sosiaaliviranomaisen edustajalle on varattava mahdollisuus olla läsnä alaikäisen kuulustelussa (ETL 7:16.1). Niin ikään alle 15-vuotiaan kuulustelussa hänen huoltajallaan, edunvalvojallaan tai muulla laillisella edustajallaan on oikeus olla läsnä (ETL 7:14.1). Vajaavaltaisen 15 vuotta täyttäneen rikoksesta epäillyn kuulustelussa hänen laillisella edustajallaan

on oikeus olla läsnä, jos hän saa käyttää puhevaltaansa vajaavaltaisen sijasta tai tämän ohella (ETL 7:14.2).

Jos alle 18-vuotiaan rikoksesta epäillyn huoltaja tai laillinen edustaja ei perustellusta syystä voi puolueettomasti valvoa lapsen etua, on tuomioistuimen määrättävä edunvalvoja valvomaan lapsen etua huoltajan, edunvalvojan tai muun laillisen edustajan sijasta. Edunvalvojan määräys on voimassa siihen saakka, kunnes rikosasia, jota varten määräys on tehty, on saatu ratkaistua. (ETL 4:8.1.)

Nuorten tekemien rikosten rankaisemisessa otetaan huomioon heidän kypsymättömyytensä ja toisaalta se, että rankaisemisen haittavaikutukset jäisivät mahdollisimman vähäisiksi. 15-17-vuotiaiden rikoksen tehneiden eli nuorten henkilöiden osalta tulee käyttöön erityissääntelyä rikosten rankaisemisessa. Nuorille henkilöille määrätään rangaistus alennettua rangaistusasteikkoa käyttämällä eikä heille määrätä elinkautista vankeusrangaistusta. Niin ikään kynnyksen nuoren henkilön tuomitsemiseen ehdottomaan vankeuteen on korotettu. Nuorten henkilöiden kohdalla tuomioistuin voi päätyä myös toimenpiteistä luopumiseen. Tämä tarkoittaa sitä, että tuomioistuin voi jättää rangaistuksen tuomitsematta, jos rikos on tehty alle 18-vuotiaana ja teon katsotaan johtuvan ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta. (Matikkala 2021, 169.)

Alle 18-vuotiaana tehdystä suhteellisen vakavasta rikoksesta voidaan tuomita nuorisorangaistus, jos katsotaan, että sakko on riittämätön rangaistus eikä ehdottomaan vankeusrangaistukseen ole perusteita. Lisäksi nuorisorangaistuksen edellytyksenä on, että ehdollista vankeutta valvontoiheen ei pidetä riittävänä tekijänä sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi. (Matikkala 2021, 172.) Nuorisorangaistuksen pituus on vähintään neljä kuukautta ja enintään yksi vuosi (Matikkala 2021, 174). Nuorisorangaistus sisältää valvontaa ja siihen liitettyjä erityisesti nuorille suunnattuja sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä, joiden yhteydessä annetaan nuorelle myös tukea ja ohjausta. Lisäksi nuorisorangaistukseen kuuluu valvonnassa tapahtuvaa työelämään ja työn tekemiseen perehtymistä, jollei sellaista ole erityisen vaikea järjestää tai sen katsota olevan ilmeisen tarpeetonta. (Matikkala 2021, 175.)

3 TAUSTATEKIJÄT VÄKIVALTARIKOLLISUUDEN TAKANA

Nuorten väkivaltarikosten takaa löytyy useampia taustatekijöitä ja nämä tekijät korreloivat jonkin verran myös toistensa kanssa. Tässä luvussa tarkastellaan näitä taustatekijöitä, niiden suhdetta toisiinsa sekä luvun lopussa esitellään myös muutamia suojaavia tekijöitä, joiden avulla nuori voi välttää joutumasta rikolliselle polulle tai katkaista jo alkaneen rikoskierteen.

Yhteiskunnan anomisuus on käsite, jonka mukaan huono-osaisuus ei itsessään aiheuta poikkeavaa käytöstä, kuten rikollisuutta tai päihteiden väärinkäyttöä. Poikkeava käyttäytyminen

nähdään pikemminkin taloudellista menestymistä ja sosiaalista asemaa koskevien normien noudattamisen puuttumisena esimerkiksi sen takia, että huono-osaisella ihmisellä ei ole riittäviä koulutus- tai työmahdollisuuksia. Kun yhteiskunnan luomat odotukset ja huono-osaisen ihmisen todellisuus eivät kohtaa, syntyy anomien tila, joka saattaa purkautua esimerkiksi rikollisuutena. (Saari 2015, 108.)

Huono-osaisuus ei ole ainoastaan huono-osaisuuden kasaantumista tietyille ihmisille, vaan se voidaan nähdä myös hyväosaisuuden ulkopuolelle jäämisinä. Pääsääntöisesti ihmiset tavoittelevat hyvää elämää ja elintasoa, mutta ajautuvat toistuvien valintojen ja tapahtumien myötä huono-osaisuuden piiriin. (Saari ym. 2020, 58.) Syrjäytymiseen ja huono-osaisuuteen johtaneet tapahtumat ovatkin yksittäin tarkasteltuina suhteellisen pieniä, mutta kasaantuessaan vaikuttavat merkittävästi ihmisten hyvinvointiin (Saari 2015, 104).

3.1 Koulu

Suomalaisessa yhteiskunnassa on totuttu ajatukseen, että kaikille ilmainen peruskoulu tasaisi lapsen kasvuolosuhteista johtuvia eroja. Näin monen lapsen kohdalla onkin, mutta yhä enenevässä määrin myös kouluympäristöissä tapahtuu polarisaatiota, jolloin heikommista lähtökohdista tulevat lapset eivät pääse samalle tasolle koulussa kuin paremmat lähtökohdat koulunkäynnille saaneet lapset. Kuilu sosioekonomisesti heikommassa ja paremmassa asemassa olevien lasten välillä on kasvanut. (Turkka & Saarholm 2023, 89.)

Niillä lapsilla ja nuorilla, joilla ei ole riittävästi tukea opiskeluun lähipiiriin suunnalta, on suurentunut riski keskeyttää peruskoulu (Äärelä 2014, 37). Syitä koulun keskeyttämiseen on useita. Taustalla voi olla esimerkiksi koulukiusaamista, mielenterveysongelmia, oppimisvaikeuksia ja koulun tuomaa kuormitusta. Jos lapsi tai nuori ei saa näihin ongelmiin riittävästi tukea kotoa, voi tilanne johtaa siihen, että nuori keskeyttää peruskoulun, koska hänellä itsellään ei ole tarvittavia keinoja ongelmien ratkaisuun. (Määttä ym. 2020, 8.) Perheessä vallitsevat arvot ja normit voivat vaikuttaa myös nuoren opiskeluun. Jos nuori saa perheeltään tukea ja kannustusta opiskelulle, riski nuoren koulun keskeyttämiselle on pienempi. Jos taas nuori on oppinut kotoa asenteen, että kouluttautuminen on turhaa ja kodin asenne koulua kohtaa on kielteinen, lisää se riskiä nuoren koulun keskeyttämiselle. (Saari ym. 2020, 80–81.)

Koulupudokkuudella tarkoitetaan peruskoulun keskeyttämistä ja tutkimusten mukaan se siirtyy vanhemmilta lapsille. Koulupudokkuus on yleisintä sellaisissa perheissä, joissa on useita sosiaalisia riskejä ja laajempaa huono-osaisuutta. Lasten koulupudokkuutta ennustaa erityisesti vanhempien matala koulutustaso ja perheen taloudelliset ongelmat. (Saari ym. 2020, 78–79.)

Nuorilla vangeilla on yleensä taustallaan koulupudokkuutta. Ongelmat koulussa ovat yleensä alkaneet yläluokille siirryttäessä. Nuorten konfliktit opettajien kanssa lisääntyvät ja nuoret kokevat, että he eivät tule opettajien silmissä kuulluiksi tai nähdyiksi. (Turkka & Saarholm 2023, 93–94.) Nuoret vangit ovat kertoneet, että erilaiset kahnaukset opettajien kanssa ovat olleet arkipäivää yläasteella. Oppilailta odotetaan koulussa tietynlaista käyttäytymistä, johon nuoret eivät ole kyenneet. Tämä odotusten ja todellisuuden välinen ristiriita on aiheuttanut nuorten ja opettajien välille jännitteitä. Tämä selittää osaltaan nuorten vankien kertomuksissa toistuvaa kielteistä sävyä heidän opettajistansa puhuttaessa. (Äärelä 2014, 121,186.)

Kun nuori kokee koulun epämukavana paikkana, sieltä poisjättäytyminen houkuttelee yhä enemmän. Oppimisvaikeuksilla tarkoitetaan akateemisten perustaitojen, kuten lukemisen, kirjoittamisen ja laskemisen heikkoa suoritustasoa suhteessa ikään, luokkatason tai älykkyyteen (Reivinen & Vähäkylä 2013, 99). Oppimisvaikeudet vaikuttavat lapsen ja nuoren käsitykseen omasta pystyvyydestään, jolloin oppimisasenteet voivat muuttua negatiivisiksi, eikä lapsi tai nuori halua ponnistella oppimisen eteen. Tämä puolestaan voi johtaa heikkoon koulumenestykseen eikä nuori ole enää halukas sitoutumaan kouluun, koska kokee, että ei ole riittävän hyvä. Tästä tapahtumaketjusta voi pahimmillaan seurata se, että nuori ei enää mene kouluun ja koulu keskeytyy kokonaan. (Reivinen & Vähäkylä 2013, 88.)

Syntipukki-ilmiötä on syytä tarkastella puhuttaessa koulussa viihtymisestä ja opiskelumotivaatiosta. Syntipukki-ilmiöllä tarkoitetaan sitä, että yksi ryhmän lapsista tai nuorista määritellään häiriöksi tai ongelmaksi. Määrittely voi tapahtua opettajan tai jonkin muun ohjaajan toimesta. Syntipukin roolin saanutta lasta tai nuorta voidaan syyttää negatiivisista tapahtumista esimerkiksi koulussa, vaikka hän ei olisi itse ollut edes paikalla. Lapsen tai nuoren leimaaminen ongelmaksi tai jopa pahaksi on erittäin haitallista tämän kehitykselle. Leimautuminen herättää lapsessa häpeää ja ilman turvallista aikuista nämä häpeän tunteet saattavat jäädä kokonaan käsittelemättä. Tämä puolestaan voi altistaa lapsen mielenterveyden ongelmille. (Juusola 2022.)

Nuoret vangit ovat kuvanneet sitä, kuinka he ovat tulleet kouluaikana turhaan syytetyiksi tapahtumista, joihin he eivät ole olleet osallisia. Nuoret ovat kokeneet, että syyllistä on ensisijaisesti etsitty heistä, eikä tapahtumien tarkkaa kulkua ole opettajan tai muun ohjaajan taholta edes yritetty selvittää, koska nuorta on pidetty automaattisesti syyllisinä luvattomaan toimintaan. (Äärelä 2014, 199.)

Koulukiusaaminen on yksi niistä tekijöistä, joita löytyy monen nuoren vangin taustalta. Nuori on saattanut olla ensin itse kiusatun asemassa, mutta on myöhemmässä vaiheessa ollut kiusaaja. (Äärelä 2014, 173.) Koulukiusaaminen voidaan jakaa suoraan ja epäsuoraan kiusaamiseen. Suorassa kiusaamisessa on kyse siitä, että uhrin kimppuun hyökätään avoimesti jollain tavalla.

Epäsuoralla kiusaamisella puolestaan viitataan siihen, että kiusattu suljetaan porukan ulkopuolelle ja eristetään sosiaalisesti muista. Tällöin kiusaamiseen voi liittyä myös perättömien juorujen levittämistä kiusatusta sekä ryhmän muiden jäsenten manipulointia siinä määrin, että he alkavat karttamaan kiusattua. (Hamarus 2006, 50.)

Kiusaamisen kohteeksi valikoituu yleensä yksilö, jonka ulkonäkö tai käytös poikkeaa jollain tavalla muun ryhmän vastaavista. Kiusatuille on ominaista myös se, että he eivät ole luokkansa suosituimpia ja he ovat luonteeltaan vetäytyviä. (Hamarus 2006, 62.) Vetäytyvyys saattaa aiheuttaa myös sen, että uhri on helpompi eristää ryhmän ulkopuolelle. Jos kiusaaminen ilmenee vain uhrin sulkemisena porukan ulkopuolelle, sitä voi olla hankala esimerkiksi opettajan havaita, jolloin siihen on myös vaikea puuttua. (Hamarus 2006, 79.) Koulukiusaamisen yhtenä piirteenä onkin se, että se on huomaamatonta ja se pyritään pitämään aikuisilta salassa (Hamarus 2006, 90).

Koulukiusaaminen ja ryhmään kuulumattomuus voivat vaikuttaa uhrin koulumenestykseen ja koulussa viihtyvyyteen. Tämä saattaa ilmetä esimerkiksi koulusta pois jäämisenä. (Hamarus 2006, 214.)

3.2 Perhesuhteet ja perheen sosioekonominen asema

Nuorisorikollisuuden taustalta löytyy hyvin usein rikkinäisiä perhesuhteita. Rikoksilla oireilevan nuoren vanhemmat ovat yleensä eronneet ja nuori on kasvanut tämän jälkeen yksinhuoltajaperheessä. Perheen sisäiset konfliktit, lapsen tarpeiden huomiotta jättäminen, vanhempien päihdeongelmat sekä perheen alhainen sosioekonominen asema ovat yhteydessä nuorisorikollisuuteen. (Elonheimo 2010, 24.) Näyttää siltä, että taloudellisesti huono-osaisille perheille kasautuu laaja-alaisesti erilaisia riskitekijöitä (Alanko ym. 2023, 28).

Vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat saattavat johtaa siihen, että lapsen ja nuoren perustarpeet jäävät kokonaan tai vaillinaisesti tyydyttämättä. Vanhempien huomion kiinnittyessä esimerkiksi päihteisiin, jää lapsi vaille myös vanhemman läsnäoloa, joka puolestaan lisää lapsen turvattomuutta. Vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat johtavat myös yleensä siihen, että lapsen ja vanhemman välille ei muodostu kunnollista tunnesidettä. Tällöin lapselle ei ole muodostunut turvallista ja vakaata kasvuympäristöä, vaan tilalla on vanhempien laiminlyönnit ja tunnekylläisyys lasta kohtaan. (Oikari 2016, 26.)

Rikoksilla oireilevien nuorten perheissä esiintyy väkivallan eri muotoja. Nuoreen on saatettu jo hyvin nuorella iällä kohdistaa fyysistä, henkistä tai seksuaalista väkivaltaa. Tämä osaltaan on lisännyt lapsen turvattomuuden tunnetta sekä tunnesiteen puuttumista vanhempiin. Nuoret kokevat, että he eivät kelpaa omille vanhemmilleen tai ovat jollain tavalla riittämättömiä ja arvottomia. (Oikari 2016, 26.)

Väkivallan kokeminen vaikuttaa lapseen ja nuoreen vahvasti. Väkivaltaisessa kasvuympäristössä eläneen lapsen identiteetti saattaa muuttua väkivallan kokemisen seurauksena. Perheväkivallalle on tyypillistä, että se on moniulotteista, jolloin sen käsitteleminenkin on hankalampaa. Väkivalta on usein myös toistuvaa ja siitä saattaa tulla ajan saatossa normi, jolloin sekä väkivallan tekijän että kokijan on vaikeaa tunnistaa sitä tai nimetä käytettyä väkivaltaa. (Lidman 2015, 65.)

Perheväkivaltaa esiintyy yhteiskunnan kaikissa sosiaalisissa kerroksissa. Väkivaltavaltaisuutta ei voida kiinteästi liittää johonkin tiettyyn koulutus- tai sosiaalitaustaan eikä sukupuoleen. Se miksi alemmassa sosioekonomisessa asemassa olevilla ihmisillä on yllidustus perheväkivaltatilastoissa, johtuu muun muassa siitä, että paremmin toimeen tuleva väestö pystyy pitämään perheväkivallan helpommin salassa, koska heillä on mahdollisuus käyttää esimerkiksi yksityisiä lääkäripalveluita. (Lidman 2015, 72, 166.)

Perheväkivaltaan syyllistyvät äidit useammin. Väkivalta voi olla henkistä, jolloin se ilmenee esimerkiksi puhumasta kieltäytymisenä, nälvimisenä tai haukkumisena tai fyysisenä, jolloin se ilmenee esineiden heittämisestä tai potkimisena. Tytöt kokevat kaikkia perheväkivallan muotoja enemmän kuin pojat ja muunsukupuoliset enemmän kuin pojat ja tytöt. (Mielityinen ym. 2022, 38.)

Sukupolvelta toiselle periytyvä huono-osaisuus on nykyään Suomessa laaja ja monisärmäinen ilmiö. On tutkimustietoa siitä, että vanhempien toimeentulo- ja terveysongelmat ovat kiinteässä yhteydessä lasten mielenterveysongelmiin ja muihin hyvinvointihaasteisiin myöhemmällä iällä. Yhteiskunnallisella Matteus-efektillä tarkoitetaan sitä, että syrjäytyminen aiheutuu myönteisten tapahtumien ulkopuolelle jäämisestä ja vastaavasti kielteisten tapahtumien kasautumisena. Tällöin huono-osaisuuteen luisuva henkilö jää syrjään esimerkiksi koulutuksesta tai työelämästä, jolloin heidän suhteellinen asemansa yhteiskunnassa heikkenee parempi osaisten asemien parantuessa hyvinvoinnin ja terveyden kautta. (Saari 2015, 105.)

Jos perhe on taloudellisesti heikossa asemassa, on sillä lapsen hyvinvoinnille suuri merkitys. Rahan puute voi esimerkiksi rajoittaa perheen tapoja viettää yhdessä aikaa ja näin estää myönteisten kokemusten saannin lapsilta. (Reivinen & Vähäkylä 2013, 195.) Lapsuuden perheessä koetulla köyhyydellä on pitkäikäisiä seurauksia. Varsinkin varhaislapsuudessa koetulla köyhyydellä on yhteys matalampaan koulutustasoon, pienempiin palkkoihin sekä terveyden- ja hyvinvoinnin ongelmiin aikuisuudessa. Lisäksi vanhempien toimeentulotuen asiakkuus on yhteydessä lasten koulupudokkuuteen sekä lastensuojelun asiakkuuteen. Tilastot osoittavat, että mitä pidempiaikaisia perheessä koetut taloudelliset ongelmat ovat olleet, sitä yleisempiä ovat lasten hyvinvoinnin ongelmat. (Saari ym. 2020, 73, 77.)

Lastensuojelun asiakkuudella näyttää olevan yhteys nuorten rikoskäyttäytymiseen, sillä sijoitetut tai sijaishuollossa olleet lapset ja nuoret ovat taipuvaisempia tekemään rikoksia niin nuoruudessa kuin

aikuisiälläkin (Haikkola ym. 2019, 17). Tätä osaltaan voi selittää aiemmin mainittu tunnesiteen puuttuminen tai sen heikkeneminen omiin vanhempiin sekä se, että lapsella tai nuorella ei ole sijoituspaikassa luotettavaa aikuista, johon voisi turvautua. (Oikari 2016, 26.)

3.3 Kaveripiiri

Nuoruudessa vanhempien ja huoltajien rooli nuoren elämässä vähenee ja kaverisuhteiden merkitys kasvaa isompaan rooliin. Nuoren irtautuessa murrosiässä vanhempiensa vaikutuspiiristä yhä enemmän, heille on hyvin tärkeää löytää perhesuhteiden ulkopuolelta tahoja, jotka hyväksyvät heidät. Kaveripiiriin kuuluminen on nuorelle elinehto ja nuoret pohtivatkin sitä, kelpaanko näille kavereille ja mitä he ajattelevat minusta? Nuorelle on valtavan tärkeää se, että hänellä olisi elämässään edes yksi ystävä tai hyväksyvä taho perheen ulkopuolelta. (Turkka & Saarholm 2023, 71.)

Nuori hakee kavereiltaan hyväksyntää, jolloin hän saattaa hyväksynnän toivossa tai sen menettämisen pelossa tehdä rikoksia. Nuori saattaa kokea, että hänen pitää lunastaa paikkansa kaveripiirissään ja näyttää kuinka ”kova jätkä” oikein on. Tähän ilmiöön liittyy myös nuorten korostunut tarve säilyttää omat kasvonsa. Mitättömiltäkin vaikuttavat konfliktit voivat muuttua hetkessä vakavammiksi yhteenotoiksi, jos nuori ei näe tilanteesta mitään muuta ulospääsyä kuin väkivallan käytön. Omaa mainetta ei olla valmiita tahrimaan häpeän ja ryhmän ulkopuolelle joutumisen pelossa, joten nuoret ratkaisevat konfliktit yhä useammin väkivallan keinoin. (Turkka & Saarholm 2023, 245, 249.)

Sillä minkälaisessa kaveri- ja tuttavapiirissä nuori viettää aikaansa, on merkitystä nuoren ajautumiselle rikolliselle polulle. Yleensä nuorten ajautumista rikosten pariin on edeltänyt jonkinlainen kaveripiirin muutos. Nuoret kokevat painetta samaistua kavereihinsa ja se saattaa johtaa esimerkiksi rikosten tekemiseen. Jos kaveripiirin ajanviettopoihin kuuluu tehdä erilaisia rikoksia, voi nuori kokea ryhmäpainetta siitä, että hänenkin täytyy osallistua tähän rikolliseen toimintaan. (Saarholm 2021, 27.)

3.4 Päihde- ja mielenterveysongelmat

Päihde- ja mielenterveysongelmat linkittyvät nuorisorikollisuuteen sekä nuorten itsensä kokemina että nuoren perheessä ilmenevinä ongelmina. Aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö ADHD lisää hoitamattomana riskiä ajautua rikosten pariin. ADHD:n esiintyvyys nuorisovangeilla on noin 30 prosenttia ja aikuisvangeilla 26 prosenttia, kun ADHD:n esiintyvyys keksimääräisessä väestössä on 3–7 prosentin luokkaa. Hoitamattoman ADHD:n ja rikollisuuden välillä on tutkimusten mukaan näin ollen selkeä yhteys. (Turkka & Saarholm 2023, 82.)

Runsas päihteiden käyttö lisää riskiä rikolliselle polulle ajautumiseen. Erityisesti riskiä kasvattaa se, jos nuorella on jokin psykiatrinen häiriö kuten ADHD, käytöshäiriö tai antisosiaalinen persoonallisuushäiriö ja nämä häiriöt yhdistyvät erilaisten päihteiden käyttöön. Kasautuessaan nämä taustatekijät korreloivat voimakkaasti rikollisuuden esiintyvyyden kanssa. (Elonheimo 2010, 23.)

Nuorten mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet viime vuosina. 13–17-vuotiaiden psykiatrisen laitoshoidon ja hoitajaksojen määrät ovat olleet kasvussa vuodesta 2015 asti. Tämä on yhteneväinen trendi nuorisorikollisuuden kasvun kanssa. Niin ikään alle 18-vuotiaiden mielenterveydenhäiriöihin sairaalahoitoa saaneiden määrä on ollut kasvussa samalla ajanjaksolla. Toisaalta on huomioitava se seikka, että myös 18–24-vuotiaiden ikäryhmässä kehitys mielenterveyspalveluiden käytössä on ollut samanlaista, joka puolestaan on ristiriidassa nuorisorikollisuuden kasvun kanssa heidän ikäryhmässään. (Danielsson 2022, 19–20.)

Lasten ja nuorten käytöshäiriöillä tarkoitetaan monimuotoisia häiriöitä, joiden pääoireena on pitkäkestoista ikätasosta poikkeavaa uhmakasta, aggressiivista tai epäsosiaalista käytöstä. Käytöshäiriöstä kärsivillä lapsilla on näistä johtuvia ongelmia sosiaalisissa suhteissa ja suoriutumisessa. (Käypä hoito -suositus 2018.) Valtaosalla rikoksilla oireilevista nuorista on jonkinlainen käytöshäiriödiagnoosi. Käytöshäiriöt ovat yleisempiä pojilla kuin tytöillä, ja niihin liittyy nuoruudessa esimerkiksi toistuvia riitoja aikuisten kanssa, toisten ihmisten tahallista ärsyttämistä sekä tappeluiden aloittamista. (Turkka & Saarholm 2023, 83.) Vanhempien päihdeongelmat ovat yhteydessä lapsilla ja nuorilla diagnosoituihin käytöshäiriöihin. Päihdeperheissä kasvaneilla nuorilla on keskimääräistä useammin jokin tunne- tai kehityshäiriö. (Saari ym. 2020, 90.)

Tilastot osoittavat, että varhain aloitettu säännöllinen tupakointi ja humalajuominen ennustavat riskiä syyllistyä nuoruudessa rikoksiin (Haikkola ym. 2019, 19). Niin ikään vanhempien päihteiden käytöllä on kytkös nuorten tekemiin rikoksiin. Päihdeperheissä varttuneilla lapsilla on saattanut olla puutteita elin- ja kasvuympäristössä, jotka voivat vahingoittaa lapsen terveyttä ja hyvinvointia. Esimerkiksi puutteellisesta ravinnosta ja unesta sekä huonoista asuinoloista johtuva henkinen stressi altistaa lapsen pahoinvoinnille. Vanhempien päihteiden käytöllä on yhteys myös lasten koulumenestykseen ja koulupudokkuuteen. (Saari ym. 2020, 90.)

Vanhempien mielenterveyden ongelmat korreloivat vahvasti lapsen riskiin sairastua psykiatrisiin sairauksiin ja oireilla psyykkisesti. Vanhemman kamppaillessa mielenterveyden kanssa voi lapsi jäädä vaille huomiota. Lapsesta huolehtiminen kärsii eikä vanhemmalla ole välttämättä voimavaroja tukea häntä elämän eri tilanteissa. Tutkimukset osoittavat, että äitien masennus on yhteydessä lasten tunne-elämän ongelmiin, kun taas isien masennus on yhteydessä lasten uhmakkaaseen käytökseen ja käytöshäiriöihin. Näitä eroja on selitetty sukupuolien erilaisilla masennusoireilla.

Naisten masennus ilmenee yleensä itkuisuutena ja apaattisuutena, jolloin lapset oireilevat enemmän sisäänpäin. Miesten depressiolle on tyypillistä ulospäin näkyvä ärtyneisyys, joka puolestaan selittää lapsen käytösongelmia. (Saari ym. 2020, 87–89.)

Moni päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivä ja elämäänsä tyytymätön nuori kokee, ettei ole saanut oikeanlaista apua ongelmiinsa. He eivät tiedä kuka heitä voisi auttaa ja mistä apua voisi hakea. Erityisesti tyytymättömyyttä ovat aiheuttaneet nuorille sosiaalityön ja terveydenhuollon toiminta. Nuoret kokevat, että palvelut ovat vaikeasti saatavilla ja apu on heidän ulottumattomissaan. (Gretschel & Myllyniemi 2020, 39.)

3.5 Suojaavat tekijät

Vaikka nuorella olisi taustallaan tekijöitä, jotka ennustavat hänelle suurentunutta riskiä ajautua rikosten pariin, nuorta suojaavat tekijät voivat auttaa häntä pysymään rikoksettomassa elämässä. Yksi tällaisista tekijöistä on harrastustoiminta. Jos nuorella on mielekäs harrastus, vapaa-aika kuluu tämän harrastuksen parissa, eikä rikoksia tehdessä. (Turkka & Saarholm 2023, 118.) Nuoret vangit kertovat, kuinka heillä on lapsuudesta asti ollut pitkäaikainen harrastus, joka on heidän kohdallaan kuitenkin loppunut teini-iässä. Tämä kertoo siitä, että harrastustoiminnalla on vaikutusta nuoren vapaa-ajan viettoon ja siihen missä piireissä nuori liikkuu. Oleellista on pohtia sitä, mikä saa nuoret pysymään harrastuksen parissa myös murrosiän yli, kun uudet kiinnostuksen kohteet tulevat elämään ja kaveripiiri muuttuu. (Saarholm 2021, 26.)

Perheen tuki on voimakas suojaava tekijä. Läheiset ja turvalliset ihmissuhteet ylläpitävät ja tuottavat lapselle hyvinvointia ja emotionaalista turvallisuutta. Vaikka rikoksilla oireilevilla nuorilla onkin hyvin usein taustallaan rikkinäisiä perheitä, ei se tarkoita sitä, että vanhempien ero tai yksinhuoltajuus tarkoittaisi automaattisesti nuoren luisumista rikosten pariin. Oleellista on se, että vanhempien erotessa nuoren elämässä säilyisi turvallisia ihmissuhteita. Huomion arvoista on myös se, että vanhempien uudet puoliset voivat tuoda nuoren elämään myös lisää tällaisia ihmissuhteita, joissa on tarjolla rakkautta, kiintymystä ja yhdessä vietettyä aikaa ja jotka näin tukevat nuoren hyvinvointia. (Reivinen & Vähäkylä 2013, 196.)

Nuoren elämässä voi tulla eteen myös sellaisia merkityksellisiä käännekohtia, jotka saavat palamaan rikoksettoman elämän pariin. Tällaisia käännekohtia voivat olla naimisiinmeno, mielekkään opiskelu- tai työpaikan saanti tai ihan vain uuteen kaupunkiin tai uudelle alueelle muuttaminen. (Elonheimo 2010, 25.)

4 ENNALTA ESTÄVÄT TOIMENPITEET

Tässä luvussa käsitellään erilaisia ennalta estäviä toimenpiteitä ja nuorten rikoskierteiden katkaisuun tähtäviä keinoja. Aluksi tarkastellaan kahta instituutionallista mallia ja sitä, miten ne suhtautuvat nuorten rikosten käsittelyyn. Seuraavissa luvuissa käydään läpi erilaisia toimintamalleja, joilla pyritään ratkaisemaan ja ennalta estämään tutkittavana oleva ilmiö. Erityisesti tarkastelu keskittyy poliisin toimintamallien läpikäymiseen. Tämän jälkeen selvitetään, miten koulu ja sosiaalitoimi voisivat toimia paremmin, jotta nuoret eivät keskeyttäisi koulua ja saisivat oikeanlaista apua ongelmiinsa.

Nuorten rikollisuuteen ja rikoksien käsittelyyn on olemassa kaksi instituutionallista mallia, jotka ovat oikeusmalli ja huoltomalli. Oikeusmallissa eli rangaistusmallissa nuori nähdään lain rikkojana, joka saatetaan vastuuseen rikosoikeudellisessa prosessissa. Oikeusmallissa huomio kohdistuu ensisijaisesti nuoren tekoon ja tekohetkeen. Huoltomallissa eli korjaavassa mallissa on puolestaan kyse siitä, että huomio kohdistetaan tekijän psykososiaaliseen taustaan ja tämän takia nuori pyritään mieluummin ohjamaan sosiaalisen tuen piiriin kuin rikosoikeudelliseen prosessiin. (Haikkola ym. 2019, 20.)

Rangaistuksiin ja pelotteluun perustuvilla toimenpiteillä näyttäisi olevan vähäisempi vaikutus uusintarikollisuuteen kuin psykososiaalisilla tai terapeuttisilla menetelmillä. Rangaistuksiin perustuvilla toimenpiteillä voi olla jopa haitallinen vaikutus, jolloin nuori ei irtaannu rikoksista, vaan jatkaa niiden tekoa. (Haikkola ym. 2019, 150.)

4.1 Poliisin ennalta estävä toiminta

Poliisilain ensimmäisen luvun mukaan yksi poliisin tehtävistä on ennalta estää rikoksia. Ennalta estävä toiminta on siis poliisin lakisääteinen tehtävä, jonka tarkoituksena on ylläpitää yhteiskunnan ja ihmisten turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta sekä luottamusta poliisiin puuttumalla mahdollisimman varhaisessa vaiheessa turvallisuutta heikentäviin tapahtumiin ja kehitykseen. Keskeisimpiä haasteita ennalta estävässä työssä on niukat resurssit, asenteet, joiden mukaan ennalta estävä toiminta olisi vähempi arvoisempaa kuin jokin muu poliisin työ sekä työn tulosten osoittaminen. Yleensä ennalta estävän työn tulokset näkyvät vasta viiveellä pitemmän ajan kuluttua. (ENSKA 2019, 10.)

Poliisin ennalta estävä työ on erityistoimintaa, joka on aktiivista, suunniteltu ja johdettua (ENSKA 2019, 15). Ennalta estävän toiminnan tavoitteena on vähentää rikosten ja turvallisuutta heikentävien häiriöiden aiheuttamia taloudellisia ja inhimillisiä kustannuksia yksittäisille ihmisille ja koko yhteiskunnalle. Tutkimusten mukaan rikosten ennalta ehkäisy on aina taloudellisesti kannattavampaa kuin jo tapahtuneiden rikosten selvittäminen. (ENSKA 2019, 16.)

Toisena tavoitteena ennalta estävässä toiminnassa on turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen ylläpitäminen ja vahvistaminen. Ennalta estävän toiminnan avulla poliisi pystyy kohdentamaan toimintaansa sellaisille alueille ja ryhmille, joissa turvallisuutta on parannettava ja turvattomuuden tunnetta koetaan eniten. Samalla poliisi voi neuvoa, kuinka kansalaiset itse pystyvät vaikuttamaan omaan ja lähipiirinsä turvallisuuteen ja vahvistamaan sitä. Yhtenä poliisin ennalta estävän toiminnan tavoitteena on kansalaisten luottamuksen säilyttäminen ja vahvistaminen poliisia kohtaan. Tämä edellyttää poliisilta eri väestöryhmien, vähemmistöjen, ikäryhmien ja eri alueiden huomioon ottamista sekä niiden erilaisia tarpeita. Luottamus poliisiin on keskeistä poliisin tehokkaan toiminnan kannalta, koska luottamuksen heikentyessä poliisin työ vaikeutuu. (ENSKA 2019, 17.)

Viimeisenä tavoitteena poliisin ennalta estävässä toiminnassa on muun poliisitoiminnan tukeminen omalla erityisosaamisella sekä huolehtimalla siitä, että ennalta estävän toiminnan yhteistyöverkosto on käytettävissä myös muissa poliisin toiminnoissa. Ennalta estävässä toiminnassa on keskeistä se, että poliisin tekemä yhteistyö ja yhdessä tekeminen muiden viranomaisten, järjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan kanssa takaa sen, että sillä voidaan tukea poliisin muita toimintoja osaamisen, tiedon ja yhteistyökanavien kautta. (ENSKA 2019, 18.)

4.2 Poliisin ennalta estävän toiminnan työmuodot

Poliisin ennalta estävä toiminta sisältää erilaisia työmuotoja. Lähipoliisitoiminnassa on kyse siitä, että poliisi on osa paikallista yhteisöä, jossa poliisi tunnetaan ja häneen luotetaan. Se on siis näkyvää poliisitoimintaa, jonka tavoitteena on tuoda poliisi lähemmäs kansalaisia.

Lähipoliisitoiminta ylläpitää vuorovaikutusta paikallisyhteisöjen kanssa, jolloin poliisi saa tietoa siitä, mitä ympäristössä tapahtuu. (ENSKA 2019, 20.)

Paikallinen ongelman ratkaisu (POR) on työmuoto, jossa poliisi ratkaisee turvallisuusongelmia paikallisesti. Tällöin tehdään yhteistyötä muiden toimijoiden, kuten järjestöjen tai toisten viranomaisten kanssa. Toiminta voi kohdistua esimerkiksi kauppakeskukseen, jossa on toistuvaa häiriötä. Paikallisen ongelman ratkaisun avulla poliisi voi ratkaista yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa sellaisia ongelmia, joihin se yksistään voisi vaikuttaa vain hyvin vähän. (ENSKA 2019, 21.)

Huolta aiheuttavalla henkilöllä (HAH) tarkoitetaan sellaista yksilöä, jonka käyttäytymisen tai elämäntilanteen kautta on herännyt huoli, joka vaatii poliisilta lisäselvitystä. Tällaisen henkilön auttamiseksi poliisi tekee yhteistyötä eri viranomaisten kanssa paikallisesti, jotta rikokset saataisiin ennalta estettyä ja henkilön käyttäytyminen ei kärjistyisi. (ENSKA 2019, 22.)

Ankkuritoiminta on ehkä tunnetuin poliisin työmuoto ennalta estävässä toiminnassa.

Ankkuritoiminta on moniammatillisessa tiimissä toteutettavaa yhteistyötä, jonka tarkoituksena on

ennalta estää varhaisessa vaiheessa rikoksia sekä edistää alle 18-vuotiaiden hyvinvointia. Ankkuritoiminnan perustavoitteita ovat muun muassa nuorten rikosten ennalta ehkäisy, nuorten hyvinvoinnin edistäminen, tarkoituksenmukaisen ja oikea-aikaisen avun tarjoaminen nuorelle ja hänen perheelleen, nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen sekä yhteistyö ja tiedonvaihto muiden varhaisen puuttumisen toimijoiden ja toimintamallien kanssa. (Kaakinen ym. 2022, 20.)

Poliisivetoisten interventioiden eli toimintamallien käyttäminen ennen rikosoikeudellisia seuraamuksia vähentävät tutkimusten mukaan uusintarikollisuuden määrää tavanomaiseen rikosprosessiin verrattuna. Ankkuritoiminta edustaa tällaista poliisivetoista interventiota. Poliisivetoiset interventiot voidaan toteuttaa esimerkiksi puhutuksina, ja ne ovat suositeltavia erityisesti matalan uusimisriskin nuorille. (Kaakinen ym. 2022, 30–31.)

Tutkimukset osoittavat, että Ankkuritoiminnan kohteena olleilla nuorilla on verrokkeihin nähden pienempi riski olla epäiltynä uudesta rikoksesta seuraavan vuoden aikana (Kaakinen ym. 2022, 101). Tätä tukee osaltaan myös se huomio, että Ankkuritoiminta ehkäisee tulevaa rikoskäyttäytymistä paremmin kuin pelkkä rikosepäily ja sitä seuraava prosessi (Kaakinen ym. 2022, 103).

On tärkeää varmistaa, että Ankkuritoimintaa kohdistettaessa sen ennalta estävän toiminnan ulkopuolelle ei jäisi oleellisia ryhmiä. Kyselyt osoittavat, että yksi tällainen ryhmä on 15–17-vuotiaat nuoret, joihin Ankkuritoimintaa ei aina kohdisteta. Myöskään vakavia ja mahdollisesti toistuvia rikoksia tekeville nuorille Ankkuritoiminnan ei aina katsota olevan sopivin vaihtoehto. Erityisesti näiden nuorten kohdalla on erittäin tärkeää, että heille turvataan sopivat jatkopalvelut. (Kaakinen ym. 2022, 107.) Koska Ankkuritoiminta on keskittynyt lievempään rikosoireiluun, olisi tarvetta myös intensiivisemmälle työskentelylle, joka olisi tarkoitettu juuri näille toistuvia ja vakavia rikoksia tekeville nuorille (Korhonen 2022, 17).

4.3 Muiden toimijoiden ennalta estävät työt

Erilaiset järjestöt ja muut tahot käyttävät myös poliisin tapaan ennalta estävää työtä nuorten kanssa toimiessa. Jalkautuvalla nuorisotyöllä on merkittävä rooli riskialttiissa asemassa olevien nuorten tunnistamisessa ja kohtaamisessa. Siksi olisi tärkeää, että jalkautuvaa työtä vahvistettaisiin ja kehitettäisiin eri toimintaympäristöissä ja palvelusektoreilla. Mitä varhaisemmassa vaiheessa nuoren tilanne tunnistetaan, sitä paremmat mahdollisuudet ovat ennalta ehkäistä nuoren päätymistä rikosten pariin. Jalkautuva nuorisotyö myös kerryttää tietoa nuorten tilanteista ja heihin liittyvistä ilmiöistä ja jakaa tätä kentältä saatua tietoa muille moniammatillisessa yhteistyössä mukana oleville toimijoille. (Alanko ym. 2023, 46.)

Etsivän nuorisotyön tarkoituksena on tavoittaa tuen tarpeessa olevia 15–28-vuotiaita nuoria ja auttaa heitä sellaisten palveluiden ja tuen piiriin, joiden avulla edistetään hänen kasvuaan, itsenäistymistään, osallisuutta yhteiskunnassa sekä pääsyä koulukseen ja työelämään. Työn keskiössä on luottamuksellinen ja kunnioittava suhde nuoreen sekä ajatus siitä, että nuori itse on oman elämänsä asiantuntija. (Paananen ym. 2022, 7.)

Etsivän nuorisotyön avulla nuorten oma ääni saadaan paremmin kuuluviin, jotta he saavat tarvitsemansa avun ja palvelut. Toisaalta etsivä nuorisotyö osoittaa myös yhteiskunnan palveluvajeita ja tukiverkon rakoja, joista nuorten on mahdollista pudota pois ilman oikea-aikaista ja nuoren tarpeisiin sopivaa tukea. Etsivää nuorisotyötä ja sen tarjoamaa tietoa olisi syytä hyödyntää yhä enemmän kuntien ja hyvinvointialueiden päätöksenteossa. (Paananen ym. 2022, 10.)

Sovittelu on hyvä vaihtoehto alaikäisten rikostapausten hoitamiseksi ja sen avulla voidaan saada katkaistua varhaisessa vaiheessa nuoren rikoskierre. Sovittelun avulla voidaan päästä käsiksi myös nuoren kokemaan koulukiusaamiseen joko kiusattuna tai kiusaajana. (Turkka & Saarholm 2023, 328.) Sovittelu on vaihtoehto oikeudenkäynnille ja se perustuu vapaaehtoisuuteen. Sovittelu edellyttää siis sovittelun osapuolten suostumuksen. Sovittelussa on läsnä ulkopuolinen sovittelija, jonka tehtävänä on auttaa osapuolia löytämään erimielisyyksiinsä ratkaisu, joka tyydyttää kaikkia ja jonka kaikki voivat hyväksyä. Sovittelussa voidaan sovittaa esimerkiksi vahingonkorvauksista ja niiden määrästä. (Tuomioistuinlaitos 2021.)

4.4 Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallit pilottipaikkakunnilla

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto asetti keväällä 2018 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia toimintamalli rikoksilla oireileville nuorille syrjäytymiseen liittyvän rikollisuuden vähentämiseksi. Toimintamallin tarkoituksena oli sovittaa rikosprosessiin eri viranomaisten toiminnot sekä muut ennaltaehkäisevien palveluiden toimenpiteet koordinoitusti siten, että yksilön tarpeet tulee huomioiduiksi. (Sambou & Karjalehto 2019, 8.)

Toimintamallin ollessa lausuntokierroksella lausunnonantajilta kysyttiin, miten rikoksilla oireilevien nuorten ohjaaminen toimintamallin piiriin pitäisi järjestää. Yleisimmin lähettäväksi tahoksi esitettiin poliisia ja erityisesti Ankkuritoimintaa. Myös koulujen oppilashuolto, terveydenhuolto ja lastensuojelu nähtiin sellaisina tahoina, jotka voisivat saattaa nuoret toimintamallin piiriin. Erityisen merkittävänä pidettiin sitä, että toimintamallin piiriin pääsyä ei rajoitettaisi valikoimalla etukäteen jokin tietty väylä nuorelle, vaan tilanteen mukaan nuori pääsisi tuen piiriin sitä kautta, missä hänen ongelmansa ensimmäisenä havaitaan. (Sambou & Karjalehto 2019, 12.)

Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallia on testattu muutamilla pilottipaikkakunnilla Turussa, Vantaalla, Rovaniemellä ja Oulussa. Turussa toimintamalli käynnistyi alkuvuodesta 2021 ja se

kantaa nimeä rikoksella oireilevien nuorten kuntoutuksen kehittämiseen investointihanke eli ROKKI. Siinä keskeistä on kokonaisvaltainen tuki nuorelle sekä laaja moniammatillinen osaaminen. Asiakkaisiin ollaan kontaktissa vähintään kerran viikossa. ROKKI-tiimin keskeisiä yhteistyökumppaneita ovat esimerkiksi perhe- ja sosiaalipalvelut, Rikosseuraamuslaitos, poliisi ja terveystalot. (Piispa ym. 2023, 31.)

Vantaan Ri-O:ssa nuoren lisäksi tuetaan hänen perhettään. Vantaan toimintamallissa käytetään MDFT-terapiaa eli monimuotoista perheterapiaa. Se edellyttää nuoren lisäksi vähintään yhden vanhemman, huoltajan tai muun nuorelle läheisen sitoutumista työskentelyyn, joka sisältää 2–3 tapaamista viikoittain noin puolen vuoden ajan. MDFT-terapiassa nuoren kanssa työskennellessä vahvistetaan hänen itsereflektointiaan ja kommunikaatiotaitojaan sekä mietitään syytä nuoren rikosoireilulle ja miten tämä oireilu saataisiin loppumaan. Vanhemman kanssa työskennellessä vahvistetaan hänen omaa vanhemmuuttansa ja pohditaan muun muassa sitä, mitä vanhempi lapselleen haluaa ja miten tavoitteeseen päästään. MDFT-terapian tarkoituksena on vahvistaa perheenjäsenten keskinäisiä kommunikaatiotaitoja ja edistää heidän yhteistoimintaansa muutoksen saavuttamiseksi. (Piispa ym. 2023, 33–34.)

Rovaniemen RIKO perustuu asiakaslähtöiseen yksilötyöhön sekä nuoren ja tämän perheen tilanteen ja tarpeen arviointiin. RIKO:ssa nuorella on yksi hänen tilanteeseensa perehtynyt sosiaalityöntekijä, joka on nuoren tukena koko prosessin ajan. RIKO-työskentely perustuu nuoren vapaaehtoisuuteen ja prosessi etenee nuoren omien tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. Nuori saa monipuolisesti apua esimerkiksi viranomaisasioissa, koulukseen liittyvissä pulmissa tai ihan vain arjenhallinnassa. (Piispa ym. 2023, 39.)

Oulun NURRI-hankkeessa on tavoitteena nuoren elämäntilanteen kokonaisvaltainen kartoitus ja hyvinvoinnin edistäminen uusintarikollisuuden ennaltaehkäisemiseksi tarjolla olevien tukipalveluiden avulla. NURRI tarjoaa nuoren lisäksi myös tämän perheelle apua. Nuoren kanssa työskennellään tiiviisti hänen tarpeidensa mukaan moniammatillisesti ohjaten ja neuvoen. Työskentelyssä käytetään sekä keskustellullisia työskentelymuotoja että toiminnallisia menetelmiä nuoren toiveiden mukaisesti. (Piispa ym. 2023, 40.)

4.5 Mitä koulussa voitaisiin tehdä paremmin?

Koulukiusaamisen puuttumiseen tulisi olla tehokkaita ja toimivia keinoja. Koulukiusaamisella ja -väkivallalla on yhteys koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jäämiseen sekä väkivaltaiseen tulevaisuuteen. Tutkimukset osoittavat, että vankilassa olevilla on muuta väestöä enemmän taustallaan koulukiusaamista sekä kiusaajan että kiusatun roolissa. Jos väkivaltaisia toimintamalleja ei käsitellä nuoruudessa, ne saattavat jatkua aikuisuudessa toistuvina toimintatapoina erilaisissa sosiaalisissa suhteissa. Tämän takia olisi tärkeää puuttua tehokkailla

keinoilla koulukiusaamiseen, jotta haitallisiin toimintatapoihin pystyttäisiin puuttumaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja tätä kautta pystyttäisiin ehkäisemään myös nuorisorikollisuutta. (Turkka & Saarholm 2023, 39–40.)

Pienemmät opetusryhmät kouluissa voisivat lisätä koulussa viihtyvyyttä. Nuoret vangit ovat kertoneet, että suuremmissa ryhmissä oli koettu monesti huonommuuden tunnetta suhteessa muihin. Pienryhmiin siirtymisen jälkeen nuorten rikoskierteet olivat pääsääntöisesti katkenneet ja koulussa viihtyvyys oli lisääntynyt. (Äärelä 2014, 214–215.) Pienryhmissä nuoret kokivat saaneensa paremmin tukea opiskelulle ja kokonaisvaltaista huolenpitoa ja välittämistä. Pienryhmäopetuksessa nuorille oli tullut tunne, että opettaja välittää heistä ja se oli ollut yksi merkittävimmistä hyvinvointia lisäävistä tekijöistä koulussa. Nämä seikat puoltavat sitä, että kouluissa tulisi suosia pienempiä ryhmäkokoja opetuksessa koulussa viihtymisen lisäämiseksi ja toisaalta koulupudokkuuden vähentämiseksi. (Äärelä 2014, 217–218.)

4.6 Sosiaalityön ja lastensuojelun kehityskohteet

Lapsille ja nuorille suunnatuista sosiaalipalveluista puhuttaessa tärkeintä olisi tunnistaa oikein nuoren palvelun tarve. Se minkälaisista sosiaalipalveluista nuori hyötyisi eniten ja mitkä palvelut tukisivat hänen hyvinvointiaan parhaiten. Nuoret kertovat, että he eivät ole saaneet oikeanlaista apua tai apua ollenkaan esimerkiksi päihteiden käyttönsä vuoksi tai sen takia, etteivät ole mukana työelämässä. Nuoret kokevat, että heitä ei osata auttaa. (Gretschel & Myllyniemi 2020, 78.)

Jotta lapsille ja nuorille suunnatut palvelut olisivat paremmin saatavilla, olisi niistä järkevää muodostaa toiminnallinen kokonaisuus. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kunnissa pitäisi olla oma lapsiperheiden palveluja koordinoiva johtoryhmä, joka toimisi tukena eri palvelujen suunnittelussa, mutta olisi myös tiiviisti yhteydessä kunnan johtoon, jotta tieto kulkisi mutkattomasti päättäjille. (Reivinen & Vähäkylä 2013, 133.)

Tällä hetkellä kunnat eroavat toisistaan siinä, kuinka vahvasti ne ottavat huomioon päätöksen teossaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sekä siinä, kuinka hyvin kunnissa eri palveluiden tarjoajat ja toimialat keskustelevat keskenään, kun sosiaalipalveluita suunnitellaan ja koordinoidaan. Kansallisissa sosiaali- ja terveydenhuollon ohjelmissa korostetaan ennalta ehkäisevää ja monialaista toimintatapaa, joten se edellyttää kuntien johtajilta toimia ja valintoja siinä, kuinka paljon kunnissa ollaan valmiita panostamaan hyvinvointiin ja terveyteen sekä eri palveluiden yhteistoimintaan. (Reivinen & Vähäkylä 2013, 133–134.)

Eri toimijoiden välisen yhteistyön tulisi olla sujuvaa, jotta vakavilla rikoksilla oireilevat nuoret saisivat oikea-aikaista ja oikeanlaista tukea kohtaamiinsa ongelmiin. Monialaiseen yhteistyöhön liittyvät ongelmat tulisi tunnistaa ja ratkaista, jotta nuoret ja heidän perheensä osataan ohjata

sopivimman avun piiriin. (Korhonen 2022, 13.) Palvelujen yhteensovittamista ja eri tahojen välistä yhteistyötä hankaloittaa esimerkiksi se, että eri tahot eivät tiedä toistensa palveluista ja niiden sisällöstä eivätkä näin ollen osaa ohjata asiakasta eteenpäin, jos heidän tarjoamansa palvelu ei vastaa parhaalla mahdollisella tavalla asiakkaan ongelmiin (Reivinen & Vähäkylä 2013, 130).

Vaikuttaa siltä, että pienillä paikkakunnilla yhteistyö eri tahojen kesken toimii paremmin kuin isoissa kaupungeissa. Pienempien paikkakuntien eduksi voidaan katsoa se, että siellä kaikki toimijat tuntevat toisensa hyvin ja toisaalta myös alueen nuoret ovat tuttuja toimijoille. Tällöin yhteistyö eri toimijoiden kesken on luontevaa, verkostot tiiviitä ja tiedonvaihto sujuvaa. (Haikkola ym. 2019, 64.)

Konkreettisia esteitä sujuvalle yhteistyölle on esimerkiksi toisten toimijoiden huono tavoitettavuus ja siitä johtuva yhteydenpidon hankaluus. Usean sosiaalitoimen niukat henkilöstöresurssit koetaan myös haasteena, sillä moniammatillista yhteistyötä on toki hankalaa tehdä, jos sopivia ja ammattitaitoisia työntekijöitä ei yksinkertaisesti ole tai heidän vaihtuvuutensa on suuri. (Korhonen 2022, 23.)

Kokonaisvastuu nuoresta -toimintamalli perustuu moniammatilliseen yhteistyöhön ja siinä idea on se, että jokaisella nuorella olisi oma vastuutyöntekijä, joka olisi esimerkiksi sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja. Tällä työntekijällä olisi kokonaisvastuu nuoren tilanteesta ja hän varmistaisi sen, että nuorella on käytössään hänen tarvitsemat moniammatilliset palvelut. (Sambou & Piispa 2019, 12.) Keskeistä on myös se, että mallin tulisi aidosti ottaa huomioon nuorten tarpeet ja toiveet sekä rakentaa luottamusuhdetta työntekijöiden, nuoren ja tämän perheen välillä. Tärkeää olisi varmistaa se, että nuorelle osoitettu oma vastuuhenkilö pystyisi sitoutumaan nuoreen pitkäksikin ajaksi, jotta vuosia kestävä tukityö olisi mahdollisimman tukevalla pohjalla. (Sambou & Karjalehto, 17.)

Lastensuojelua tulisi kehittää. Tällä hetkellä se on kuormittunutta, joten sen resursseja tulisi lisätä tai työtä pitäisi organisoida uudelleen. Lastensuojelupalveluissa nuorten kanssa työskentely ja rikoksiin puuttuminen helpottuisi, jos rikosasiat voitaisiin keskittää tietyille henkilölle yksikössä. Tällöin yksittäisten lastensuojelun työntekijöiden kuormittuneisuus vähenisi ja toisaalta nuori ja hänen perheensä saisi parempaa tukea sekä asianmukaista palvelua. (Haikkola ym. 2019, 156.)

5 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Tulokset

Tutkimus osoittaa, että 15–17-vuotiaiden nuorten tekemät väkivaltarikokset ovat kasvaneet 32 prosenttia vuosien 2015–2021 välisenä aikana. Alle 15-vuotiaiden ikäryhmissä kasvu on ollut vielä suurempaa, kun taas täysi-ikäisten tekemät väkivaltarikokset ovat kyseisellä ajanjaksolla

vähentyneet. Kaikkia alaikäisten tekemiä väkivaltarikoksia tarkasteltaessa eniten ovat lisääntyneet törkeät ryöstöt, henkirikokset ja niiden yritykset.

Nuorten väkivaltarikoksiin kuuluu ryhmässä toimiminen ja ne tapahtuvat yleensä julkisilla paikoilla, kuten kouluissa. Väkivallanteot kohdistuvat useinmiten ikätovereihin ja entuudestaan tuttuihin kavereihin. Väkivaltarikoksissa on mukana yhä useammin teräase ja niihin liittyy teon kuvaaminen. Pahimmassa tapauksessa taltiointi laitetaan sosiaaliseen mediaan, jossa se saattaa levitä tuhansien ihmisten saataville.

Suomalaistaustaisten ja maahanmuuttajataustaisten rikoskäyttäytyminen on kehittynyt saman suuntaisesti. Maahanmuuttajataustaisilla nuorilla on enemmän rikosepäilyjä kuin suomalaistaustaisille, mutta rikoskäyttäytymisen kehittyminen on ollut yhteneväistä. Nuorten väkivaltarikollisuuden kasvua ei voida liittää millekään tietylle alueelle Suomessa, vaan se on kasvanut niin kaupunkimaisissa kunnissa, taajaan asutuissa kunnissa kuin maaseutumaisissakin kunnissa. Tilastot osoittavat, että väkivaltarikosepäilyt koskettavat yhä pienempää nuorten osuutta ja samalla ne ovat raaistuneet.

Nuorten väkivallalla oireilun takana on monia eri tekijöitä. Merkittävimpiä niistä ovat kouluun liittyvät ongelmat, perheen sisäinen problematiikka ja perheen heikko sosioekonominen asema, kaveripiirin vaikutus nuoreen sekä päihde- ja mielenterveysongelmat. Koulussa kiusaaminen, siellä viihtymättömyys ja erilaiset oppimisvaikeudet voivat johtaa siihen, että nuori keskeyttää koulun. Perheeseen liittyvät ongelmat koskevat nuoren ja hänen vanhempiansa tai huoltajiensa välisiä suhteita. Väkivallalla oireilevan nuoren perhetausta on yleensä rikkinäinen ja hän asuu yksinhuoltajaperheessä. Nuorella ei ole kodin puolesta riittävästi tukea elämästä selviytymiseen ja hänellä saattaa olla vanhempiinsa etäiset ja kylmät välit.

Nuoren ajautuessa rikosten pariin, taustalla on lähestulkoon aina kaveripiirin muutos. Rikoksia tekevässä kaveripiirissä hyväksynnän hakeminen muilta ja omien kasvojen säilyttäminen on tärkeää, jolloin nuori voi ryhmäpaineen takia syyllistyä vakaviinkin tekoihin. Päihde- ja mielenterveysongelmat liittyvät kahdella tavalla nuoren rikosoireiluun, sekä hänen itsensä kokemina että hänen vanhempiansa ongelmina. Vanhempien sairastama mielenterveyden häiriö korreloi vahvasti sen kanssa, että lapsi tai nuori sairastuu myöhemmin psykiatriin sairauksiin. Päihdeongelmat perheessä ovat taas yhteydessä esimerkiksi lapsen koulumenestykseen ja koulupudokkuuteen, sillä päihderiippuvuuden kanssa kamppailevat vanhemmat eivät välttämättä kykene tukemaan lasta riittävästi koulun käynnissä. Useinmiten päihdeperheissä varttuneet lapset myös jäävät vaille turvallista ja luottamuksellista suhdetta aikuiseen.

Rikosten ennalta estäminen on aina kannattavampaa kuin jo tapahtuneiden rikosten selvittäminen. Poliisin ennalta estävä toiminta on erityistoimintaa ja sitä tehdään yhteistyössä muiden

viranomaisten, tahojen ja järjestöjen kanssa. Poliisilla on useampia ennalta estävän toiminnan työmuotoja kuten lähipoliisitoiminta, paikallinen ongelman ratkaisu sekä ankkuritoiminta. Nuorten rikosoireiluun pyritään puuttumaan varhaisessa vaiheessa myös muiden viranomaisten ja järjestöjen taholta. Jalkautuvalla nuorisotyöllä kohdataan ja tunnistetaan ongelmatilanteissa olevia nuoria ja etsivän nuorisotyön tarkoituksena on saada nuorten ääni kuuluviin, jotta he saisivat tarvitsemiaan palveluita oikea-aikaisesti.

Vuonna 2018 asetettiin työryhmä, jonka tehtäväksi tuli laatia toimintamalli rikoksilla oireileville nuorille syrjäytymiseen liittyvän rikollisuuden vähentämiseksi. Toimintamallin tarkoituksena oli yhteensovittaa rikosprosessiin eri toimijoiden ennalta estävät toiminnot niin, että kaiken keskiössä on nuori ja hänen tarpeensa. Toimintamallia testattiin muutamilla pilottipaikkakunnilla Turussa, Vantaalla, Oulussa ja Rovaniemellä.

Koulussa tulisi puuttua tehokkain keinoin siellä tapahtuvaan kiusaamiseen. Tutkimukset osoittavat, että nuorilla vangeilla on yleensä taustalla koulukiusaamista, ensin kiusatun roolissa ja myöhemmin kiusaajana. Pienempiin opetusryhmiin siirtyminen helpottaisi oppimisvaikeuksista kärsiviä sekä antaisi enemmän tukea opiskelulle. Näin nuoren kouluviihtyvyys paranisi ja samalla vähenisi hänen riskinsä luisua koulupudokkuuteen.

Sosiaalipalveluissa tärkeintä olisi tunnistaa nuoren palveluntarve, jotta hänet voitaisiin ohjata oikeanlaisen avun piiriin. Palveluiden paremman saatavuuden vuoksi, eri sosiaalipalveluista kannattaisi muodostaa järkevää kokonaisuus, jossa palvelut olisivat lähellä toisiaan. Yhteistyö eri palveluiden tarjoajien välillä on oleellista, jotta eri tahot tietävät mitkä palvelut ovat toisten toimijoiden erikoisalaa ja osaavat näin ollen neuvoa asiakasta oikean tuen piiriin.

Kokonaisvastuu nuoresta -toimintamallin takana on ajatus, että nuorella on yksi sosiaalityöntekijä tai ohjaaja, joka on selvillä nuoren tilanteesta. Tämä vastuutyöntekijä varmistaa sen, että nuorella on saatavilla hänen tarvitsemansa moniammatilliset palvelut. Lastensuojelun kehittämisestä puhuttaessa olisi tärkeää varmistaa sen käyttöön riittävät resurssit. Myös rikosasioiden keskittäminen yhdelle työntekijälle auttaisi niin lastensuojelussa työskenteleviä kuin sen piirissä olevia nuoriakin.

5.2 Johtopäätökset

Opinnäytetyössä pyrittiin ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä selvittämään sitä, minkälaisia väkivaltarikoksia alaikäiset tekevät. Väkivaltarikostilastoista selviää, että alaikäiset ovat syyllistyneet viime vuosina useinmiten perusmuotoisiin pahoinpitelyihin, törkeisiin ryöstöihin, henkirikoksiin sekä niiden yrityksiin. Vuosien 2015–2021 välisenä aikana 15–17-vuotiaiden väkivaltarikosepäilyt ovat kasvaneet 32 prosenttia. Nuorten väkivaltarikokset kohdistuvat yleensä

entuudestaan tuttuihin ikätovereihin ja niissä on nykyään mukana yhä useammin teräase. Nykyisin nuorten tekemiin väkivallantekoihin liittyy myös teon kuvaaminen ja taltioinnin levittäminen eteenpäin esimerkiksi sosiaalisessa mediassa.

Toisena tutkimuskysymyksenä selvitettiin 15-17 -vuotiaiden nuorten väkivaltarikosten taustatekijöitä. Kirjallisuuskatsauksen pohjalta voidaan todeta, että nuorten väkivaltaisen oireilun taustalla on useampia tekijöitä. Yleisimpiä riskitekijöitä ovat ongelmat koulussa, perheen sisäiset vaikeudet, kaveripiirin muutos sekä päihde- ja mielenterveysongelmat.

Lähdeaineiston pohjalta voidaan myös todeta, että edellä mainitut taustatekijät ovat vahvasti kytköksissä toisiinsa. Nuoren perheessä ilmenevät ongelmat heijastuvat nuoren koulunkäyntiin, koska ilman kodin tukea opiskeluun nuorella on suurempi vaara ajautua koulupudokkuuteen. Perheessä ilmenevät päihde- ja mielenterveysongelmat voivat ilmetä tunnekyllmyytenä lasta kohtaan, jolloin lapsi jää vaille turvallista suhdetta aikuiseen. Vanhemman sairastamat mielenterveysongelmat ovat vahvasti myös kytköksissä lapsen riskiin sairastua myöhemmin psykiatriisiin häiriöihin. Kun nuori kohtaa sekä koulussa että kotona ulkopuolisuuden tunnetta, hakee hän hyväksyntää esimerkiksi kavereiltaan. Hyväksynnän hakeminen voi ilmetä muun muassa rikosten tekemisenä. Ryhmäpaine saattaa ajaa nuoren tekemään vakaviakin tekoja.

Kolmantena tutkimuskysymyksenä pyrittiin löytämään vastaus siihen, millaisilla ennalta estävillä toimenpiteillä nuorten väkivaltarikollisuuteen voitaisiin tehokkaasti puuttua. Poliisilla on käytössään erilaisia työmuotoja nuorisoriikollisuuden ehkäisemiseksi. Eri järjestöt ja muut viranomaiset tarjoavat myös ennalta estäviä tukipalveluita nuorille. Aineistosta kävi kuitenkin ilmi, että erityisesti toistuviin ja vakaviin rikoksiin syyllistyneille nuorille kaivattaisiin intensiivisempää tukea kuin mitä esimerkiksi poliisin ankkuritoiminta pystyy tarjoamaan. Moniammatillisuutta tulisi vielä kehittää siten, että eri tahot olisivat paremmin tietoisia toistensa tarjoamista palveluista, jotta nuorelle osataan tarjota oikea-aikaisia ja hänen tarpeisiinsa parhaiten sopivia tukitoimia.

Eri toimijoiden yhteistyötä korostetaan, mutta erityisen tärkeänä pidetään sitä, että jokaisella rikoksilla oireilevalla nuorella olisi hänelle nimetty vastuuhenkilö. Tämän henkilön tehtävänä on varmistaa se, että nuorella on saatavilla tarvitsemansa palvelut ja tuki. Ennalta estävissä toimenpiteissä pitäisi huomioda nuoren lisäksi hänen perheensä. Taustatekijöitä tarkasteltaessa on selvää, että nuoren tilanteeseen liittyy hyvin vahvasti hänen kotiolosuhteensa, joten ongelmia ratkottaessa ei riitä, että apua tarjotaan vain nuorelle, vaan sitä pitää osata tarjota myös hänen perheelleen.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että 15–17-vuotiaiden väkivaltarikollisuus on ollut kasvussa vuodesta 2015 alkaen. Väkivaltarikollisuuden kasvu on kuitenkin ollut voimakkaampaa alle 15-vuotiaiden ikäryhmissä, kun taas yli 18-vuotiaiden tekemien väkivaltarikosten määrä on

laskenut. Yleisesti voidaan todeta, että väkivaltarikoksiin syyllistyneiden nuorten määrä on vähentynyt, jolloin teot kohdistuvat entistä pienemmälle nuorten joukolle. Taustalta löytyy moninaista pahoinvointia ja huono-osaisuutta. Aineiston perusteella voidaan myös todeta, että rikoskäyttäytyminen on jossain määrin periytyvää, koska siihen altistavat riskitekijät periytyvät usein sukupolvelta toiselle. Tämä seikka tulisi ottaa huomioon myös rikoskäyttäytymistä ennalta ehkäisessä sekä rikoskierteiden katkaisussa. Nuori tulisi nähdä osana laajempaa kokonaisuutta ja hänen perheensä tulisi saattaa tukipalveluiden piiriin nuoren irtautuessa rikoksista.

6 POHDINTA JA YHTEENVETO

6.1 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Tutkimusta varten koottu lähdeaineisto koostui poliisin tekemistä tutkimuksista, Oikeusministeriön selvityksistä, aiheeseen liittyvästä kirjallisuudesta sekä erilaisiin nuorten rikollisuuden ehkäisemiseen tähtääviin käsikirjoihin, joita voidaan pitää luotettavina lähteinä. Aineisto on pyritty kokoamaan siten, että tieto olisi mahdollisimman tuoretta, valtaosa lähteistä on 2020-luvun taiteesta.

Tiedonhankinnassa pyrittiin keräämään mahdollisimman monipuolisesti lähteitä, jotta tieto ei perustuisi vain muutaman lähteen varaan. Nuorisirikollisuuden ollessa viime vuosina paljon esillä, sitä sivuavaa aineistoa löytyikin runsaasti. Lähdeaineistoon tutustuttaessa ja sitä hankittaessa käytettiin lähdekritiikkiä arvioitaessa aineiston luotettavuutta. Tieto myös pyrittiin varmistamaan useammasta lähteestä ennen sen hyväksymistä osaksi tätä tutkimusta.

Koska tämä tutkimus tehtiin yksilötyönä, vastasin itse tiedonhausta ja päätin siitä, minkälaista lähdeaineistoa tässä tutkimuksessa käytetään. Ohjaajiltani sain tietenkin neuvoja, minkälaisia lähteitä kannattaa käyttää lähdeaineistona, mutta minä itse loppujen lopuksi päätin, mikä aineisto päättyy tähän tutkimukseen. Kerätty aineisto pohjautuu siis minun subjektiiviseen kokemukseeni sen luotettavuudesta, jolloin jää se mahdollisuus, että jotkin lähteistä ovat luotettavampia kuin toiset. Mielestäni kuitenkin pystyin keräämään tätä tutkimusta relevanttia ja paikkaansa pitävää lähdeaineistoa, jolloin tämän tutkimuksen tarjoama uusi tieto on luotettavaa.

Tutkimuksen eettisyyttä arvioitaessa esille nousee lähdeaineiston käyttö ja siihen viittaaminen tekstissä. Mielestäni työni täyttää tältä osin erinomaisesti eettiset periaatteet, sillä tekstiin on merkitty tarkasti se, mistä aineistosta mikäkin tieto on peräisin. Jos tekstin perässä ei ole viittausta, se on minun omaa pohdintaani, jota toki itse teoriaosuudessa on hyvin vähän. Tutkimuseettisiin periaatteisiin kuuluu myös rehellisyys ja huolellisuus. Tämä työ on pyritty tekemään mahdollisimman huolellisesti omien tietojeni ja taitojeni puitteissa. Tästä huolimatta virheiden mahdollisuus on olemassa ja tutkijana ne ovat minun vastuullani.

6.2 Oma pohdinta

Tähän aiheeseen oli mielenkiintoista perehtyä. Olin ennen tätä tutkimusta seurannut kyllä tiiviisti nuorisorikollisuutta ja ennen kaikkea nuorten tekemiä vakavia väkivaltarikoksia, mutta tämän opinnäytetyön myötä pääsin tutustumaan aiheeseen syvemmin. Itselleni tämän työn tekeminen tarjosi kosolti uutta tietoa muun muassa rikosten ja rikollisuuden taustalla olevista tekijöistä ja oli mielenkiintoista huomata, kuinka nämä tekijät korreloivat myös toistensa kanssa. Toisaalta suojaavien tekijöiden läsnäolo nuorten elämässä voi ehkäistä sen, ettei nuori ajaudu rikosten pariin, vaikka hänen taustaltaan löytyisi myös rikollisuuteen ajavia riskitekijöitä. Tässä tutkimuksessa tutkittiin 15–17 -vuotiaiden väkivaltarikosten kehittymistä, mutta aineistoon tutustuessani huomasin, että väkivaltarikosten kasvu on ollut erittäin runsasta alle 15-vuotiaiden ikäryhmissä. Alle 15-vuotiaiden väkivaltarikoksista ja niiden kehityksestä joku voisikin tehdä oman tutkimuksensa. Myös katujengi-ilmiö on sellainen, josta voisi varmasti joku tehdä oman opinnäytetyön.

Mielestäni kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä toimi tässä opinnäytetyössä hyvin. Aiheesta oli paljon aiempaa ja hyvin tuorettakin tutkimusta, jolloin ne tarjosivat hyvän lähdemateriaalin tätä työtä varten. Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli koota aiemmista tutkimuksista yhteen olennaisimmat asiat väkivaltarikosten taustalla olevista tekijöistä sekä ennalta estävistä toimenpiteistä, joilla näihin rikoksiin voidaan vaikuttaa. Mielestäni onnistuin tässä tehtävässä hyvin. Tässä työssä esitellyt tekijät nuorisorikollisuuden taustalla toistuivat merkittävimmin tekijöinä useissa lähteissä ja sen takia niihin perehdyttiin paremmin. Laajemmalla lähdeaineiston läpikäynnillä olisi voinut löytää vielä useampia tekijöitä, mutta toisaalta on myös muistettava tämän opinnäytetyön laajuus opintopisteiden ja ajankäytön näkökulmista, jolloin ei ole mahdollista eikä edes järkevää käydä läpi kaikkea tutkimusta ja kirjallisuutta mitä tästä aiheesta on aiemmin tehty.

Niin ikään ennalta estävistä toimenpiteistä on esitelty tässä työssä keskeisimmät. Samalla tavoin kuin taustatekijöiden kanssa, ennalta estäviä toimenpiteitä olisi voinut esitellä vieläkin laajemmin, mutta tässä työssä läpikäydyt toiminnot ovat ympäri Suomea jossain määrin käytössä ja siten sovellettavissa koko maan laajuisesti. Näitä asioita peilaten, totean, että mielestäni tutkimusmenetelmän valinta osui oikeaan. Sillä saatiin riittävästi tietoa tutkittavana olevasta aiheesta ja tieto on luotettavaa. Tutkimuksen olisi toki voinut toteuttaa myös laadullisena tutkimuksena ja haastatella esimerkiksi Ankkuri-tiimin konstaapeleita tai sosiaalityöntekijöitä. Tällöin haastatellut olisivat todennäköisesti kuitenkin valikoituneet samalta poliisilaitokselta, jolloin heidän kokemuksensa olisivat koskeneet vain pientä osaa nuorista.

Mielestäni tämä opinnäyteprosessi onnistui hyvin. Alussa hankalinta oli aihepiirin rajaaminen ja ylipäättään se, ettei oikein tiennyt, mistä kannattaisi aloittaa. Aiheen rajautuessa pikkuhiljaa, aloin

lukemaan lähdekirjallisuutta ja -tutkimuksia, joiden myötä tapahtui aiheen lopullinen rajautuminen sekä tutkimusmenetelmän valinta. Lähdeaineistosta tehtyjen muistiinpanojen perusteella oli helppo aloittaa kirjoitusprosessi, joka sujui itseltäni melko kivuttomasti. Yhteenvetona voin todeta, että prosessin jakaminen riittävän pieniin osiin helpotti työn tekemistä valtavasti ja lopputulokseen voi nyt olla tyytyväinen.

Tämä oli ensimmäinen kerta, kun tein tutkimusta ja kirjoitin siitä opinnäytetyön. Ennen opinnäytetyöprosessia jännitti, kuinka tulen tästä urakasta suoriutumaan. Mielestäni onnistuin hyvin. Aiheen rajauksen kanssa kipuilin jonkin verran, mutta lopulta se rajautui vähän kuin itsestään, kun aloin lukemaan lähdemateriaaleja. Aikataulussa pysyin hyvin, osa syynä siihen oli varmasti se, että aloitin lähdemateriaaliin tutustumisen jo hyvissä ajoin varsinaisen opinnäytetyöprosessin alkamista. Tämä opinnäytetyö tehtiin opintoihin kuuluvan työharjoittelun aikana ja aikatauluja suunnittelemalla töiden ja opinnäytetyön kirjoittamisen yhteensovittaminen oli kivutonta. Yksilötyö mahdollisti myös sen, että työtä saattoi edistää silloin, kun se omiin aikatauluihin parhaiten sopi.

LÄHTEET

Alanko, M. & Kinnunen, A. & Piispa, M. & Sambou, S. 2023: Rikoksentorjuntatyön tehostaminen Suomessa: Esitys rikoksentorjunnan organisoinnista ja nuorisorikollisuuden vähentämisen koordinoinnista. Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2023:30. Helsinki. Luettavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165062>. Luettu 26.9.2023.

Danielsson, P. 2022: Nuorten väkivaltarikollisuuden määrä ja piirteet poliisin tietoon tulleen rikollisuuden valossa. Keskusrikospoliisi. Luettavissa: <https://poliisi.fi/documents/25235045/0/raportti-nuorten-vakivaltarikollisuus-poliisi.pdf/5707ff63-fce5-b1a3-83ed-6ae62808adfa?t=1646715994222>. Luettu 10.10.2023.

Elonheimo, H. 2010: Nuorisorikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. Turun yliopisto. Turun yliopiston julkaisuja. Luettavissa: <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/59505/AnnalesC299Elonheimo.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu 20.10.2023.

ENSKA 2019: Poliisin ennalta estävän työn strategia 2019–2023. Sisäministeriön julkaisuja 2019:3. Luettavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161300> Luettu 10.10.2023.

Frände, D. & Hyttinen, T. & Kallio, H. & Korkka-Knuts, H. & Matikkala, J. & Tapani, J. & Tolvanen, M. & Viljanen, P. & Wahlberg, M. 2023: Keskeiset rikokset. Edita Publishing Oy. Helsinki.

Gretschel, A. & Myllyniemi, S. 2020: Kuulummeko yhteiskuntaan? Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista. KAKS – Kunnallisan alan kehittämissäätiö. Luettavissa: <https://kaks.fi/julkaisut/kuulummeko-yhteiskuntaan-tyon-ja-koulutuksen-ulkopuolella-olevien-nuorten-kasityksia-tulevaisuudesta-demokratiasta-ja-julkisista-palveluista/> Luettu 4.10.2023.

Haapakangas, K. & Kaakinen, M. 2023: Mitä tuoreimmat tilastot kertovat nuorten väkivaltarikollisuudesta? Luettavissa: <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2023/mita-tuoreimmat-tilastot-kertovat-nuorten-vakivaltarikollisuudesta/> Luettu 25.9.2023.

Haikkola, L. & Hästbacka, N. & Pekkarinen, E. (toim.) 2019: Kuka vastaa nuorten rikoksiin? Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:34. Luettavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161548/34_Kuka%20vastaa%20nuorten%20rikoksiin.pdf Luettu 19.1.2024.

- Hamarus, P. 2006: Koulukiusaaminen ilmiönä: yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. Jyväskylän yliopisto. Luettavissa: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/13307> Luettu 26.9.2023.
- Heiskanen, L. 2024: Nuorten ryöstörikosten piirteet – Poliisin tietoon tullut ryöstörikollisuus vuosina 2015-2023. Keskusrikospoliisi. Luettavissa: https://poliisi.fi/documents/25235045/59586767/raportti_nuorten_ryostorikollisuus_julkinen.pdf/0690c6c1-0aeb-a4f8-0c65-a2e2dbfcaa93?t=1707379915528 Luettu 10.2.2024.
- Juusola, M. 2022: ”On tabu, että päiväkodissa rakennetaan pahuutta” – syntipukki-ilmiö on lapselle erittäin haitallinen. Luettavissa: <https://kaksplus.fi/vanhemmuus/kasvatus/syntipukki-ilmio/> Luettu 15.1.2024.
- Kaakinen, M. & Näsi, M. 2021: Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2020. Helsingin yliopisto. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Katsauksia 47/2021. Luettavissa: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/326622>. Luettu 15.11.2023.
- Kaakinen, M. & Vauhkonen, T. & Tanskanen, M. & Hoikkala, T. 2022: Ankkuritoiminnan vaikuttavuus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:4. Helsinki. Luettavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164154> Luettu 8.12.2023.
- Kangasniemi, M. & Utriainen, K. & Ahonen, S. & Pietilä, A. & Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. 2013: Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. Hoitotiede. Luettavissa: <https://journal.fi/hoitotiede/article/view/128286/77409> Luettu 6.5.2024.
- Kauppinen, J. 2021: Nuorisoriikollisuus on vähentynyt pitkään, mutta viime vuonna vakavin väkivaltarikollisuus lisääntyi – poliisi: ”Toistaiseksi suhtautuisin edellisvuoden piikkiin poikkeusolojen seurauksena”. Rikosuhripäivystys. Luettavissa: <https://www.riku.fi/nuorisoriikollisuus-on-vahentynyt-pitkaan-mutta-viime-vuonna-vakavin-vakivaltarikollisuus-lisaantyi-poliisi-toistaiseksi-suhtautuisin-edellisvuoden-piikkiin-poikkeusolojen-seurauks/> Luettu 9.12.2023.
- Korhonen, P. 2022: Alaikäisten vankien ja muiden vakavilla rikoksilla oireilevien nuorten asema palvelujärjestelmässä. Tilannekuva sote-ammattilaisten näkökulmasta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Luettavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144604/URN_ISBN_978-952-343-899-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 19.1.2024.
- Käypä hoito -suositus 2018. Käytöshäiriöt (lapset ja nuoret). Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen lastenpsykiatriyhdistyksen, Suomen nuorisopsykiatrisen yhdistyksen ja Suomen Psykiatriayhdistyksen Nuorisopsykiatrian jaoksen asettama työryhmä. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Luettavissa: <https://www.kaypahoito.fi/kht00135> Luettu 15.1.2024.

Lidman, S. 2015: Väkivaltakulttuurin perintö: sukupuoli, asenteet ja historia. Gaudeamus.

Matikkala, J. 2021: Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Edita Publishing Oy. Helsinki.

Mielityinen, L. & Hautamäki, S. & Hakala, V. & Fagerlund, M. & Ellonen, N. 2022: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2022: Määrät, piirteet ja niiden muutokset 1988–2022. Luettavissa:

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164616> Luettu 15.12.2023.

Määttä, S. & Pelkonen, J. & Lehtisare, S. & Määttä, M. 2020: Kouluakäymättömyys Suomessa.

Vaativan erityisen tuen VIP-verkoston tilannekartoitus. Raportit ja selvitykset 2020:9. Opetushallitus.

Luettavissa: <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kouluakaymattomyys-suomessa> Luettu 19.12.2023.

Oikari, S. 2016: Päihde- ja rikoskierteestä irtautuminen. Irtautuneiden kokemuksia poliisin

kohtaamistilanteista sekä neuvoja tuleville poliiseille kohtaamisiin. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.

Paananen, E. & Piironen, M. & Uustalo, K. (toim.) 2022: Etsivän nuorisotyön käsikirja. Into – etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ry. Kohdennetun nuorisotyön osaamiskeskus. Luettavissa:

<https://www.intory.fi/app/uploads/2022/03/Etsivan-nuorisotyon-kasikirja-Into-2022.pdf> Luettu 1.11.2023.

Piispa, M. & Sambou, S. & Lind, H. 2023: Ohjelmatyö ja moniammatillinen tuki rikosten ehkäisyssä.

Rikosten ennaltaehkäisyhankkeen 2020–2022 loppuraportti. Oikeusministeriön julkaisuja.

Luettavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164998> Luettu 18.1.2024.

Reivinen, J. & Vähäkylä, L. (toim.) 2013: Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Gaudeamus.

Saarholm, J. 2021: ”Jengi ois kelannu mä oon nössö.” Otteita väkivaltarikoksia tehneiden nuorten elämänpoluilta. Laurea-ammattikorkeakoulu. YAMK-opinnäytetyö.

Saari, J. & Eskelinen, N. & Björklund, L. 2020: Raskas perintö. Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa. Gaudeamus.

Saari, J. 2015: Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Gaudeamus.

Salminen, A. 2011: Mikä on kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja

hallintotieteellisiin sovelluksiin. Opetusjulkaisuja 62. Julkaisujohtaminen 4. Vaasan yliopisto. Vaasa.

Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-349-3>. Luettu 12.1.2023.

Sambou, S. & Karjalehto, L. 2019: Toimintamalli rikoksilla oireileville nuorille. Oikeusministeriön julkaisuja. Mietintöjä ja lausuntoja 2019:44. Luettavissa:

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161863> Luettu 11.10.2023.

Sambou, S. & Piispa, M. 2019: Toimintamalli rikoksilla oireileville nuorille. Kehittämistyöryhmän ehdotus. Oikeusministeriön julkaisuja. Selvityksiä ja ohjeita 2019:26. Luettavissa:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161653/OMSO_2019_26_Rikoksilla_oireilevien_nuorten_Toimintamallin_kehittäminen.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 10.12.2023.

Tuomioistuinlaitos 2021. Sovittelu. Luettevissa: <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/asiat/riita-asiat/sovittelu.html> Luettu 28.1.2024.

Turkka, H. & Saarholm, J. (toim.) 2023: Lasten ja nuorten rikokset – opas ennaltaehkäisyyn ja rikoskierteiden katkaisuun. PS-kustannus. Keuruu.

Äärelä, T. 2014: ”Aika paljon vaikuttaa minkälainen ilme opettajalla on naamalla.” Nuoret vangit kertovat peruskouluajoistaan. Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja.

